

ВАТРА

„Ту мене мати породила,
солодким молоком кормила,
ту хочу жити, умирати,
де жили мій отець і мати.“

№ 1 (2), липень 1993 р. Спеціальне видання Об'єднання лемків у Польщі
До XI Свята Лемківської Культури «Ватра '93», Ждиня, 23-25.07.1993 р.

НАША «ВАТРА»

На Лемківщині щороку проходить през три дні Свято Лемківської Культури. Одбиватся оно переважно при гардїй сонячній погоді в селі Ждиня, де для «Ватри» найшли сталє місце.

Ждиняне охочо приймают ватрянів з цілого світа. Того року юж четвертий раз організуєме тото свято в тім селі.

Перший раз в Ждині організували «Ватру» в 1990 році. Бив горбок іщи не своей землі, освітлений, де люде ставляли шатра в ниже при потічку поставили випозичену сцену. З України приїхали львівська «Лемковина» і «Покутянка». Тоти художни колективи і ансамбль «Камйонка» зо Словаччини барз окрасили ватряне свято. Перший раз на тим святі підняли національний прапор і заспівали «Ще не вмерла Україна». Била то велика зміна до попередніх «Ватр», на приклад до 1989 року в Бортнім, де за підшептом «Грунвальду», хлопців зі синьо-жовтим прапором виганяли зо співочого поля.

В 1991 році ватряну гірку приготували ліпше. Поставили шатра для артистів, частинно, провізорично огородили поле, збудували деревяну браму. Випозичена сцена не барз подобалася вшитким. Приїхаво більше ансамблів заграничних — з України:

«Лісоруби» з Бучача — керівник Василь Пекрик

«Жовтневе» — керівник Михайло Рапіта

«Підзамочок» — керівник Слаб'як

«Ридодуби» — керівник Дудяк

«Лемківська студенка» з Борислава — керівник Іван Ванса

«Лемковина», Львів — керівник Іван Сенько

«Барви Прикарпаття» зі Старих Кривотул — керівник Дмитро Мачошак

«Капела бандуристок» з Тернополя

«Покутянка» і «Покутські музики» з Городенки

«Жатва» з Югославії — керівник Микола Губош.

«Ватра сталася юж правдивим фестивалом. Ту концертуют художни колективи дуже високого рівня.

Недоліком свята била неудана ватряна газета «Голос лемків» і значок ватрянйй («плякетка»), што його продавали як білет вступу на співоче поле. Бив він не підібраний тематично до свята, без припинання, хоц-який кольористично, єдним словом — цілком неуданий! Найгірший в історії дотеперішніх «Ватр»!

В 1992 році ватряне поле приготували гроха. Найважнійше, його огородили з трьох сторін сітком. Поставили юж власну, хоц іщи далше провізоричну сцену, але юж дост гарду. При вході на співоче поле («Амфітеатр») збудували будинок каси. Допровадили, хоц іщи «надикон», воду до пиття зо студні, викопаній на горбку в лісі. Тоту роботу робили в останніх днях перед святом і ватряне поле в часі свята не було належно упорядковано по розкопаних ровах.

На «Ватрі '92» виступили художни колективи:

З України:

«Лемковина», Львів — керівник Іван Кушнір, староста Іван Сенько

«Верховина», державний ансамбль пісні і танцю з Дрогобича, керівник Мирон Дуда

«Барви Прикарпаття», Старі Кривотули (Івано-Франківщина) — керівник Дмитро Мачошак

О, ВАТРО!

О, Ватро, славна Ватро!

Наше лемківське свято!

Як же важить воно —

Для всіх нас багато!

Злетілися лемки до Ждині,

З усенького світу...

Бо всюди нас по жмені

У кожному землі повіту.

Запалив вогонь Староста,

На цілих три дні і три ночі,

Загомонила наша говірка —

Вільно, весело, досхочу!

Наша пісня залунала,

Серед гір, полів і лісів,

І радість зкрізь запанувала,

Від співу, дітей, дівчат і легінів.

Обговорюють лемки справи,

Як їм жити далі на світі —

Щоб життя в різних державах,

Не перешкаджало в їх зустрічі.

Щоб не розділяли кордони,

Буди зняті всі заборони,

Приїзду їх зі світу, чи України,

До милої серцю Лемковини.

Але найважливіша справа,

Щоб нарешті польська держава,

Акцію «Вісла» в Сеймі засудила,

І лемків з вигнання повернула!

А лемки самі знайдуть раду —

Як загосподарювати Лемковину,

І від Сяну до самого Попраду,

Збудують квітучу країну!

А на «Ватрі» 93-й,

Веселіться мої Крайни,

І нехай вірить кожний —

Що краще завтра настане!

З тою, в майбутнє, вірою

З відвагою, любовію і надією —

Нехай кожний крокує

Та Батьківщину свою шанує!

Михайло Дзіндзьо

Борислав, 25.3.1993 року

«Лемківська студенка», Борислав — керівник Ніна Фінкіна

«Лемковина», Монастирська, керівник Василь Барна

«Конар Лемківщини», Жовтневе — керівник Михайло Рапіта

«Дзвонари», Бурштин — керівник Марія Іваськів

«Лопушня», від Калуша — керівник Люба Курей

«Барвін-зілля», Львів — керівник Богдан Непорадний

«Відродження», Львів, хор — керівник Василь Солонецький

Продовження на 2 і 3 стор.

«Лемковина» на «Ватрі '90»

«Пролісок», Педагогічний Інститут, Дрогобич — керівник Петро Гушоватий

«Криниця», Долина — керівник Григорій Курило

«Муза» (естрадно-музичний), Львів — керівник Олег Кульчицький

«Світозари», Підгайці (естрадно-музичний) — керівник Ігор Яснюк.

Зо Словаччини:

«Карпатянин», Пряшів — керівник Петро Конечний

«Колос» з Удола коло старої Любовні — керівник Марія Фендя.

З Польщі:

«Хор 1000-ліття» з Кошаліна, керівник Ярослав Полянський,

«Кичера» з Лігниць, керівник Юрко Старинський,

«Оркестра св. Миколая» з Любліна, керівник Агнешка Матецька,

«Пласт» з Варшави, керівник Петро Тима,

«Ославяне» з Мокрого, керівник Євген Могила,

«Сондечокі» з Нового Санча, керівник Ежи Жишньскі,

«Оскар» з Горлиц, керівник Василь Адамяк (оркестра).

Першого дня свята відбулася зустріч організаторів з представниками влад Імни Устя Горлицьке (Руське), воєводства Новосандацького і Краю.

Взяли в ній участь:

Віт Імни Устя Юзеф Радзік,

Віт Імни Горлиці — Зофія Маштафяк,

Бурмістр міста Горлиці — Станіслав Шура,

Віт Імни Сенкова — Зелінські,

Анджей Вельч — керівник заряду району в Горлицях,

Юзеф Юнгевич — воєвода новосандецький,

Богуміла Бердиховська — директор Бюро Міністерства Культури і Мистецтва.

Лех Качиньскі — посол до Сейму.

Казімеж Опільо — посол до Сейму.

Даріюш Вуйчик — віцемаршалок Сейму.

Гальчак — комендант гранічних стражниць Висова-Гладишів,

Радзік — директор Кооперативного Банку в Устю.

Другого дня свята керівництво Об'єднання лемків провело зустріч зо запрошеними представниками лемківських організацій і достойними гостями. В зустрічі взяли участь:

З України:

доц. Орест Чабан — голова Товариства «Лемківщина» у Львові

доц. Ілля Чулик — з-к голови Товариства «Лемківщина» у Львові,

доц. Степан Криницький — голова Товариства «Лемківщина» в Івано-Франківську,

Володимир Барна — голова Товариства «Лемківщина» в Тернополі,

Петро Пиртей — член засновник Товариства «Лемківщина» в Івано-Франківську, автор словника і граматики лемківської говірки,

Ігор Трухан — з-к голови Товариства «Лемківщина» в Івано-Франківську.

Марія Байко-Одрехівська — професор львівської консерваторії, відома співачка,

Олександр Венгринович — член управи Товариства «Лемківщина» в Тернополі,

Федір Лабик

Степан Кішак — викладач Львівського університету,

Володимир Гула — з-к голови Товариства «Лемківщина» в Києві,

Володимир Ардан — секретар Товариства «Лемківщина» у Львові,

Кость Чавара — редактор часописів

«За вільну Україну» і «Український світ»,

З Америки:

Марія Дупляк — голова Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини в Америці,

Юрій Ковальчик — голова Допомогового Комітету,

Степан Гованський — голова Товариського суду при Крайовій Управі ООЛ і голова 2-го Відділу ООЛ в Йонкерсі,

Теодор Павельчак — представник 1-го Відділу ООЛ в Нью-Йорку,

Теодор Салей — голова Допомогового Комітету в Америці,

З Канади:

Максим Маслей — з-к голови Об'єднання Лемків Канади і з-к президента Світової Федерації лемків в Америці,

Зі Словаччини:

Д-р Микола Мушинка — науковий працівник Університету Шафарика в Пряшеві і представник Союзу Русинів-Українців в Словаччині.

З Польщі:

Теодозій Старак — посол України у Польщі,

Діане Марковітц — генеральний консул США в Польщі (з Кракова),

Юрій Рейт — голова Об'єднання українців у Польщі,

Мирослав Чех — член Головної Управи ОУП,

Ігор Щерба — директор Фондації Української Культури,

Д-р Володимир Мокрий — директор Фондації св. Володимира в Кракові,

Петро Тима — старший пластун з «Пласту» у Польщі

Роман Крик — редактор Радіо Свобода,

Маріян Райтар — секретар відділу ОУП в Сяноці,

Ярослава Чорнобай — редактор українських передач в Радіо Жешів (Ряшів).

Третього дня свята представники лемківських товариств і організацій постановили, що треба провести 1-й Світовий Конгрес Лемківських Організацій у 1993 році у Львові. Організацію того Конгресу доручено Світовій Федерації лемків, якою керує д-р Іван Гвозда в Америці.

«Ватра '92» була насичена поважним артистичним програмом і могла менше інтересувати тих, що воліють оглядати естрадно-розривкові виступи. Не проведено вибору найкращої лемкині — «місс Ватри», бо забракло часу і якраз прошла сильна буря з грозами і зливом. Охочи дівчата поховалися і оуж не зголосилися до конкурсу.

В будучині в Ждині плянується збудувати Центр Лемківської Культури. Опрацьовано оуж макету того осередка культури. Є то велький задум організаторів. Дахто може повісти: мало

реальний, бо в теперішніх часах ринкова економіка є дуже неприхальна для великих будів. Очевидно: без спонсорів-жертводавців та щедрих громадських пожертв нашої громади плян будови того Центру залишиться побожним жичиньом-мрійом організаторів і не буде зреалізований. О тим мусиме пам'ятати і знати вшитки, котрим дорога є культура наших прадідів і дідів і сй дальший розвиток на рідній землі — нашій дорогій нам Лемківщині.

Оскільки мрії організаторів сповняється, то в Ждині повстане правдивий ЦЕНТР ЛЕМКІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ. Крім співочого поля-амфітеатру будут збудувани готелі, ресторани, їдальні, кавярні, кампінгові хатки, спортова саж, басен до купання, спортове боїско. Плянуся таксамо зорганізувати музей-скансен. В околичних селах можна іщи спіткати стари памяткові хижі, сипанці-шпихліри і інши будинки, котри можна би превезти і поствити в місці, де буде організуваний скансен.

Забудову ватряного поля і пригатовлення його до будови Центру можна било розпочати завдяки жертводавцям, котри дали грошову допомогу, яку вплачено на конто Об'єднання лемків:

**Bank Przemysłowo-Handlowy
Oddział Gorlice**

konto nr 324816-3971-132

**Zarząd Główny Zjednoczenia Łemków
ul. Hallera 20/19, 38-300 Gorlice**

Продвжуєме список жертводавців з газети «Ватра» ч. 1/92:

1. Американський Допомоговий Комітет, передав Т. Салей — 3.000,— ам. дол.
2. Крайова управа ООЛ з Америки — передала М. Дупляк — 3.500,— ам. дол.
3. Фундація Дослідження Лемківщини — передала М. Дупляк — 1.000,— ам. дол.
4. Другий Відділ ООЛ в Йонкерсі — передав Т. Гованський — 1.000,— ам. дол.
5. І-й Відділ ООЛ в Нью-Йорку — передав Т. Павелчак — 1.000,— ам. дол.
6. 23-й Відділ ООЛ з Аубурн — передав Іван Попівчак — 150,— ам. дол.
7. Теодор Павелчак з Америки — 100,— ам. дол.
8. І-й Відділ ООЛ в Нью-Йорку — передав І. Косарович — 1.000,— ам. дол.

Вшитким жертводавцям дякуєме сердечно. До інших кличєме: будтьє щєдри, як можете. Причинитєся до того, жеби лемки мали свій власний осередок культури на землі наших дідів-прадідів, в серці Лемківщини!

Петро Шафран
Секретар

Головної Управи
Об'єднання Лемків

ГОЛОВНА УПРАВА ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ в часі од «Ватри '92» до «Ватри '93»

Об'єднання лемків гуртує 485 членів в 29 гуртках, яки узнают приналежність до українського народу і хотят зберігати і утримувати вшитко што лемківське, а найперше українську культуру.

Об'єднання лемків — член прихильник ОУП та член Світової Федерації, а голова ГУ ОЛ Василь Шлянта є заступником голови СФЛ в Америці, членом Головної Ради ОУП і членом Гельсінського Комітету в Польщі. Він, як представник ОЛ брав участь в зустрічі з Президентом України Леонідом Кравчуком у Варшаві та в всесвітньому Форумі українців в Києві. На Святі культури русинів-українців в Свиднику била запрошена і брала участь делегація ОЛ очолена Васильом Шлянтом.

ОЛ било господаріом зустрічі представників лемківських організацій світу в часі «Ватри -92», яки вирішили, што в 1993 році треба зорганізувати зізд лемківських організацій світу.

Дуже праці вложили члени ГУ ОЛ в організацію «Ватри '92» в Ждині. Потім мали тіж немало роботи, бо треба било вшитко упорядкувати, розрахувати і оцінити перебіг Свята. Приготування «Ватри» взяли на себе Ждиняне і Конечняне. Староста «Ватри» і солтис села Ждиня Петро Чухта вшитким тим керував і мав дуже роботи і обовязків, же не міг вшиткому поради. Помагав йому його заступник Стефан Дзямба. До дня розпочатя «Ватри '92» зробили барз дуже і то в більшости громадским чином. Виконали найбільш роботи: поставили будинок каси, побудували сцену, з трох сторін огородили ватряне поле, викопали студню і провизорично dopravали воду, насипали шутру на паркінг. За тоту тяжку роботу Головна управа середчно дякує вшитким, што робили громадским чином при тих роботах — особливо Старості «Ватри '92» Петрови Чухті і його заступникови Стефанови Дзямбі. Сердечно дякуєме тим, што провадили артистични виступи: Ярославови Полянському, Юлії Дошна, Андрійови Дудичови, Стефанови Клапику. За безплатне виконання проекту значків-плекеток, зорганізування і проведення діточого конкурсу малюнків і рисунків пані Надії Маслей, за приготування і зорганізування інших діточих конкурсів дрові Володимирови Моклякови. За справне приготування-виконання значків-плекеток Левкови Галю. Велька подяка Петрови Воргачови за продаж білетів і докладне і старанне розчислення той продажі і каси. У ватряннім кіоску вірну і відповідальну службу

тримав цілий час Стефан Цапінський. Денкорацію сцени робив Андрій Полянський. Газету «Ватра» редагував Михав Ковальський.

Члени ГУ ОЛ працюювали активно і барз дуже свого вільного часу оддавали справам організації. Зредаговано і вислано ряд писем до головних організацій РП в справах визнання акції «Вісла» злочинном. В тим вислано одкритий лист до Президента РП, Мінстерства маєткових перетворень і Сеймових Комісій а тіж до маєткових комісій в Уряді ради Міністрів в справі звоту «Руской Бурси» в Горлицях.

30.09.1992 року переслано іщи єдно писмо в справі акції «Вісла» (з понад 2900 підписами) до найвищих Влад РП. Одповід прислала лем Канцелярія Президента. Не било одповіді од іниших адресатів в тім од маршалка Сейму РП Веслава Хшановського і премєра РП Анни Сухоцькой. Писали ми тіж до Радія Жешів в справі зібльшення наших передач і перенесення на більше догідну пору, бо тепер надают їх раз в тижні — 30 хвилин в неділю о год. 21³⁰ до 22⁰⁰. Рівно ж і на то писмо неє одповіді, чи зібльшина передач.

Найбільше праці ОЛ присвячує організації «Ватри» в Ждині. Є люде, котри юж од минулого року думают о «Ватрі '93». До них найперше належит Василь Шлянта. Він опрацював докладний сценарій Свята. Вшитко приготував — як то повідают — на папері і розподілив роботу. Не все ішло по його думці, але завдяки тому плянови приготування в останніх місяцях пішли дуже скоро. Вшитки можут видіти і сами оцінити, што змнілося на ватряннім поли.

За тоту тяжку громадську роботу належитєся подяка: Васильови Шлянті — голові ОЛ, Ярославови Хомякови — інспекторови надзору, Ірині Токаж — проєктантови будови, Стефанови Гладикови — керуючому роботами, Володимирови Моклякови — приготувуючому програму Свята, Пані Надії Маслей за приготування проєктів значків. Левкови Гальови за приготування справ продукції значків, реклямівок і інших матеріалів до реклам. Велика подяка Тирсови Венгриновичови за вшитки проєкти ріжних значків і графік-почтівок повязаних з «Ватрами», починаючи од 3-тьой «Ватри '85».

Окрема подяка Управі Товариства «Лемківщина» — видрукували плякати «Ватри '92» і «Ватри '93».

Подаємо скорчений фінансовий розрахунок «Ватер», што організувалися в Ждині од 1990 року під патронатом Об'єднання лемків:

Рік проведення «Ватри»	Прибутки (приходи) з дотаціями	Видатки разом	В тому на будову ватряного поля	Зиск	Страта
1990	143.230	150.638	124.937		7.408
1991	190.968	199.100	100.687		8.132
1992	269.852	287.266	131.440		17.414
	604.050	637.004	357.064		32.954

Разом за останні три роки видано на забудову ватряного поля 357.064,— тисяч злотих. За тоти гроші допроваджено світло земним каблєм, огорожено ватряне поле сіткою, побудовано сцену, збудовано водняні джерела і інсталяції водняноканалізаційні, поставлено будинок каси, приготовлено паркінг, закуплено частину матеріалів до будови будинків санітарного і бюрового. До половини червня, коли пишу о тім видаткувано на тоту будову разом близько 100.000 тисяч злотих. Будинок санітарний стоїт в суровому стані. Перед розпочатком свята маючт оддати його до ужитку.

Президія ГУ ОЛ занималася тіж організаційом науки української мови. На єй внесок Кураторія Освіти в Новім Санчі поклікала на частину етату візитатора-дорадника української мови д-ра Володимира Мокляка.

В шкільному році 1992/1993 діти вчилися рідної мови в школах:

- Ансамбль («Зеспул») рільничих шкіл в Ганчові — 8 учнів, 3 години в тижні, вчитель др Володимир Мокляк
- Початкова школа в Ганчові — 3 години, вчителька Анна Мокляк, 6 годин
- Початкова школа в Білянці — 8 дітей, вчитель о. Андрій Квока
- Початкова школа в Ждині — 5 дітей, 3 години, вчителька Олена Дзямба
- Горлиці — 12 учнів, 2 години, вчитель о. Петро Гутко
- Лосє — 9 учнів, 2 години, вчитель о. Петро Гутко
- Маластів — 9 учнів, 2 години, вчителька Наталія Богонь
- Сенкова — 3 дітей, 3 години, вчителька Зореслава Стефановска
- Криниця — 17 дітей, 6 годин, вчителька Лариса Шкварло.

Діти в Гладишові не могли вчитися рідної мови, бо не було учителя, хоц охочих було кільканадцятєро — на дві групи.

Вшитки, што вчилися української мови були забезпечени в матеріали до навчання. Початкові групи маючт до науки буквар — перша книжечка виданий Обеднаньом лемків. Старші групи користаючт з книжечок привезених з України.

Половина вчителів української мови на Лемківщині брала участь в курсоконференції вчителів у Львові од 7-13 квітня 1993 року.

«Ватра» сталася міжнародним святом лемківської культури. До Ждини приїзжаючт люде зо вшитких закутків світу. Найбільше приїзжаючт з України, де було переселених понад 70% мешканців Лемківщини. В Ждині і околиці неє готелів і вшитки люде з України забираючт зо собом шатра і виживліня, бо хоц в Польщі можна все купити, але їм не вистарчат грошей, бо в нас вшитко дороге. Приїзди мучат їх дуже, але рідна земля кличе і тягне до себе. Їх тягне до свого давнього, де родилися, росли малими дітьми і аж близько пів століття не мали змоги одвідати свої місця. Їдучи з України на Лемківщину в часі кількадевної поїздки они тішаються і плачут з радости, што зможут одвідати рідне село, часто-густо позаростає криками, в селі бистрий потічок з чистом водом, прекрасні гори але з вирубаними лісами. При

дорозі стоячт знищені крести і каплички з трираменними крестами, што означат, же ту мешкали колиси лемки, визнавці східнього обряду. Інші села, што були більше багаті і були ближче польських, затратили лемківскій характер. В них не видно нич свого, бо церкви переробили на костели — в більшости так є в давнім повіті Новосандецькім. Придорожні каплички знищені або перероблені на латински, хижи перебудовані на гуральски, навет пташки не співаючт так красні як колиси. Як на тоту вшитко посматрять лемки з України, то вертаючт з великим жалєм і їчи з векшом тугом за своїм рідним. В їх серцях смуток за рідним — лемківским. З той причини зачинаючт старатися, штоби хоц раз на рік приїхати і вклонитися своїй рідній землі в часі триденного свята. Доказом того є і то, же вшитки ансамблі з України виступаючти на «Ватрі '92» мали чисто лемківську програму, співали давні лемківські пісні, рецитували лемківські вірші. Керівники тих ансамблів розповідали і заповідали виступи чистом неспольонізованом лемківском говірком. Прикладом того є вірш, прорецитований членом хору «Лемковина» з Монастирськ:

ГОРИ НАШІ

Гори наши, гори наши ви наши Карпати
Што нам предки заповіли, жеби вас не дати.

Просьби наших предків ми не виповнили,
але ми вас не лишили лем нас виселили.

В наших горах вшитко близке било,
кажда стежка і галузка, потічок, каміня,
бо з дитинства по Карпатах каждую стежку знали,
часто по ній ми ходили босима ногами.

Дуже часто по тих стежках руки ми збивали
як летіли до схід сонця в лісі за грибами.
Юж не чути в наших горах ні співу ні сміху,
не є пташків, вшитко зникло за густими ліси.

Чи чуєте гори наши што ми приїхали,
Розбудетеся, послухайте, лемки приїхали.
Заспівайте гори наши, зашумте Карпати,
приїхали з України лемки вас витати.

Може даде в наших горах є такий куточок,
де залишився до тераз і по нас слідочок.
Села, хижи, ліси, гори, потічки, ялиці,
послухайте як співаючт ми — ваші діти.

Вернулася та дітвора, што по них ходила
і веселим своїм сміхом гори веселила.

Посмоттеся гори, ліси, як ми постаріли,
а про наши рідні краї і так не забули.

Знали про нас наши гори, де ми ся качаєм
і до тераз чужахами ми ся називаєм.

Хотілиби ми вас краєне щиро попросити,
жеби ви не забивали нас і наших діти.

Голова Товариства «Лемківщина» в Івано-Франківську пан доцент Стефан Криницькій родом з Криниці привітав ватрянів словами: «Може вам чудні буде, я перший раз за 45 років бесідую по лемківски, може не так, як мало би бити. Пробачте. Юж два рокеи, як збираючт лемки в Калуші, Долині і в інших містах. Співаючт, танцюючт, бавлятьсє. А тераз зорганізували хори і виїхали до Вас. Пред Вами тіж виступали наши краєне. Жичимє Вам щесьця, здоровя і доброго поводжінє. Жебистє шанували дідів, прадідів, жебистє памятали про свою рідну землю і зробили вшитко, жеби лемки були вкупі. Дякую за запрошінє.»

Як чулиме, лемки на Україні за майже пів віку не забули своей материнской мови. А в нас в Польщі декотри повідаючт, же «Ватра» українізує лемків і то лем за три дні в році. Смішне?

Тепер перед нами велика робота! Не датися насильно польонізувати! А українізації не біймєся!

П. Шафран

Учасники дитячого конкурсу — «Ватра '92»

НА ВАТРИ

У Ждині над потічком,
Весело лемківським діточкам,
Бо на рідну землю завітали,
Вже й квіточок назбирали.

Позавивали рясні віночки,
Повкладали на голівочки,
«Подоляночку» заспівали,
Жвавий танок закружляли.

Ой, і гарна Лемковина,
Звідки разом їх родина,
Дідо, баба, тато, мама,
Та й дівтора оця сама.

«Я з-за Карпат, з Пряшівщини...».

«Я зі сусідньої Галичини...».

«Я з квітучої Буковини...».

«Я з степової України...».

«Ми з Америки і Канади,

Наших гір взріли принади...».

«Я з Німеччини і Франції...».

«...З Англії, навіть Австралії...».

«Ми зо Сьлонська, Помор'я, Мазурів,

З західних Польщі земель...».

Де батьків акція „Вісла” розкинула,

Звідки вже краща доля повернула...».

«Ми на Лемковину вернули,

Своїм життям тут зажили,

Покинули ми чужину,

Маємо Батьківщину!...»

Так повіли діти,

З Ганчови, Білянки, Ждині,

Що немов пташки, чи квіти,

Забавлялися на галявині.

Прекрасно себе розуміли,

Бо їх батьки навчили,

Рідну мову шанувати,

Своє рідне зберігати.

Михайло Дзіндзьо

КОНКУРСИ! КОНКУРСИ!

Конкурси на «Ватрі» стали важною точкою програми. Цікавлять батьків, дітей і... організаторів, які стремлять зробити їх більш цікавими і для глядачів, а учасникам щоби давали радісне вдоволення. Заходи організаторів спирають численні спонсори-жертводавці, які жертвують цікаві і вартісні нагороди.

На «Ватрі '92» мешканець Канади пан Покришак (користувався кличкою «Козак») подарував 3 фотоапарати «Кодак» і 3 апарати «Волкмен» (Walkman) (особисті магнітофонні відтворювачі), сорочки і багато дечого іншого. Допомогала також фірма «Ватра» пана Дзвінчика з Кункови, що проживає в Пясечні коло Варшави. Частина дзеркал подарованих в минулому році буде використана на цьогорічній «Ватрі '93».

Діти радо виступають на сцені, щоб себе показати, а також здобути цінні для них нагороди. Вияляється, що батьки дітей-учасників переживають більше змагання від самих дітей.

Всі ці заходи мають за ціль розвивати дитину, взяти її емоційно зі своєю культурою, земляками — просто об'єднувати лемків. Ілюстрацією цього хай будуть конкурси минулорічної «Ватри '92», коли в трьох дитячих конкурсах виступило 58 дітей, в цьому: рецитації — 25, співу — 18, рисунків — 15. Учасники не могли діждатись, коли покажуть себе на сцені. Як проголосили початок конкурсу, дівтора не зважаючи на порядок громадою збігла на сцену. Маленький Михась з Криничі аж сльозами показав свою присутність, а схвилювана мама просила приспішити його чергу успішного виступу. Софії Тима так дуже подобалося виступати на «Ватрі», що ніяк не хотіла віддати мікрофону на прохання ведучого. Відповідала: «іщи заспівам» і далі гарно співала.

Крім сліз зворушення при нагоді минулорічних конкурсів були також гірки сльози жалю. Помилкою організаторів (превелика їм ганьба за це!) що в конкурсі не виступили Андрійко і Петрусь. Коли помилка виявилась і представник організаційного комітету просив їх виступити ще, щоби признати нагороди — хлопці відмовились. Видно «амбіція дорослих вже мужчин їм не дозволяла!». Можливо заприсягли з цьогорічному конкурсі боротися хоробро так, щоб досягнути як найбільших успіхів.

Побідниками стали:

в конкурсі співу — Ірина Кам'янецька і Іван Горощак,

в конкурсі рецитації — Софія Тима і Петро Макух.

Пропонується, щоб дитячі конкурси на «Ватрі '93» були двох степенів і окремо для дівчат і хлопців:

I — для дітей народжених до 1982 року,

II — для дітей народжених від 1981 до до 1978 р.

Терміни конкурсів будуть подані в програмі «Ватри '93». Зголошувати до участі в конкурсах будуть батьки в Бюрі «Ватри '93», на годину перед початком конкурсу на картках, на яких подають: ім'я і прізвище, рік народження, адреса і тема твору (наголовок). Побажано, щоб тема конкурсу торкалася лемківської культури. Передбачується презентацію тільки одного твору, який буде оцінюватися. Члени художніх ансамблів не можуть брати участі в конкурсі того самого жанру — роду-спеціальності. Для всіх учасників передбачується нагороди.

Бажаємо всім учасникам якнайкращих успіхів.

д-р Володимир Мокляк

ПІСЛЯ 47 РОКІВ ДОДОМУ

Ранком 21 липня 1992 р. на автобусній станції Львова людно і гамірно. Між людьми і я з невісткою Галиною та синами Ярославом та Сергієм, які нас проводжають. Прощаючись Сергій (поспішав на роботу) побажав щасливої дороги і сказав: «Мамо! Ну і навіщо тобі оця Польща?». Звідки йому знати як хочу побачити рідне село, яке і в думках ввижається і по ночах сниться.

Під'їжджає рейсовий автобус «Львів-жешув». Запакували багажі, водій перевірів квитки (куплені за долляри!) і автобус рушив. Ми перехрестилися. Мої думки полинули у минуле, якому 47 років. Чи змінилося село? Чи впізнаю школу, Народний дім, свою хату? Як зустрінуть нас чужі, незнайомі люди?

Автобус мчить, ось уже Мостиська, а за ними і прикордонний пункт Шегіні. О 10⁴⁰ під'їжджаємо до пропускного пункту. Минаємо довжелезну чергу особових авт і туристичних автобусів, заїжджаємо під митницю. Підійшов молодий прикордонник, вітається, забирає паспорти, виходимо з автобуса, забираємо речі і входимо до залу митниці на огляд. Через 15-20 хвилин огляд закінчений, нам віддають паспорти. 100 метрів далі процедура повторюється на польському кордоні, тільки вже не в приміщенні в на дворі. Сонце починає допікати, дехто пріє від сонця, а дехто від хвилювання. «Чи провеземо наші товари, щоб продати в Польщі і купити необхідні речі, так страшно дорого в нас?»

О 12¹⁰ ми по сусідній, дружній, а мені від народження рідній, хоч тепер чужій, польській землі. Обабіч дороги польські написи, трохи незвично. Ось і Перемисьль, старе місто Галицько-Волинського князівства. Досідають нові пасажери поляки, питають куди їдемо. «Додому, вперше за 47 років!» «Чи до рідні?» «Ні!» «До чужої, зовсім незнайої, але до своєї хати!».

Ось і Жешув (тобто Ряшів по нашому). Вийшли з автобуса. Питаємо, коли буде автобус до Кросна через Красну. Сьогодні вже поїхав, треба їхати до Кросна, а звідтам на Лютчу. Взяли квитки (по 18.000,—, добре що позичила у Львові 100.000,—). Через пів години виїжджаємо. Ось і знайомі з дитинства назви: Ланьцут, Стрижів, Фриштак, з лівої сторони височіє гряда Карпат.

Нарешті ми в Кросні. 47 років тому, більше як два тижні ми чекали тут на вагони, які мали нас вивезти на Україну (поляки говорили: «До Росії»). Через годину їдемо вже до Лютчі, що сусідує з Красною, або як в нас звали — Коростенкою. З хвилюванням сідаємо до автобуса. Сльози не дають дивитися довкола, хоч проїжджали знайомі з дитинства: містечко Корчмину, села Ванівку, Нестребу (поляки звуть: Мала Красна). Містка, через потічок Видрянкa, де хотіла висісти, не було і автобус задержався майже на кінці села. Треба було пішки вертатися, але зате добре оглянула долишній кінець села. Ось і моя рідна хата, біля якої височіє новий поверховий, сучасний будинок.

Церква в Красній

З асфальту зійшли на вузький вигін-доріжку, де навіть двом возам трудно розминутися. зайшли на подвір'я, на якому поралися дві жінки: старша і молодша, а в гумовому басейні барахтався малюк.

Ми привіталися, познайомилися. Старша, господиня дому пані Євгенія Горчица, молодша, її донька Беата Мітлош, якої саме і синок Рафал у басейні.

Вони мене відразу пізнали, бо я трохи подібна до моєї сестри, яка вже відвідувала Красну з усією родиною, та і час приїзду бу їм відомий.

Наша зустріч була щира, зі сльозами і поцілунками, не дивлячись на це, що ми були зовсім чужі люди. Можливо, це тому, що в цій родині виховано повагу до нас, переселенців господарем, вже покійним паном Горчицею, якого таке ж страшне лихо в 1945 році занесло із Станіславівщини в наше село. І це зрозуміння пережитого, співчуття та повага передалась і онукам, яких саме пані Беата прислала нам запрошення на приїзд до Польщі, до Кросни.

Ми помилися з дороги, а сонце ще високо і ми пішли оглянути обійстя. Хата здалася мені дуже мала, не було шопи, на якій був вітряний млин, річка забрала значну частину берегів і шопу треба було розібрати.

Залишився льох, де ми тримали картоплю, буряки, ріпу. Нема вже кріслатих вілх ца берегах річки і потічка. Виросли нові ясени, високі, закривають хати за річкою.

Село значно поріділо, із 300 хат залишилося 160, решта розібрані. Не хотіли, чи не зуміли польські переселенці з Західної України господарювати на наших землях. Збільшилися городи біля кожної хати, місцями і ліси гейби наступають на село. Ніхто не

вирубує чагарників, здається, сотнями літ обжите село, а дачне поселення серед недоторканої природи.

Нема нашої рідної школи. Обернули її на танцювальний зал а згодом розібрали. Школа тепер в Народному домі.

Біля церкви зрізані старі липи, де в коронах ховали перед німцями церковні дзвони. Церква ремонтується і обгороджена риштуваннями і замкнена. Ми заглянули через дірку ключа — нема царських воріт, бо її переробили на костел. Ми клякнули, помолилися, подякували Господеві, що змогли по стільки роках відвідати рідну хату.

На другий день ми поїхали до Кросна, по дорозі спокійно оглядали околицю. В Чорноріках з лівої сторони і далі височать скали «Прядки», а з правої який кілометр від дороги перед Корчиною з лісу виринають руїни замку «Одриконь».

Наступного дня з господинею панею Горчицевою відвідали старий цвинтар. Він у великому запустінні, все заросло кропивою, малинником і ожиною (чарницями), нема жодного хреста, не то що дерев'яного, а і залізного.

На щастя є ще 6 або 7 кам'яних, також трираменних. На двох побиті верхні рамена, залишилося наскісне («Андріївське»). Це хрести кінця XIX-початку XX століття, прізвища на них «Сенько» та «Киньо». Я не мала чим записати імен та дати смерті. Третій — трираменний стоїть посеред цвинтаря, добре збережений, але можна було прочитати тільки ім'я «Миколай», прізвище і дата смерті стерті. Стоїть хрест на могилі вбитих німцями односельчан Русенка: Громка та Пішка, які сховали церковні дзвони на кріслатих липах, що росли біля церкви. Ще є 2, чи 3 хрести на могилах, рідні яких приїжджали до села і, мабуть, мають якусь родину у Польщі, які допомогли їм відновити ці могили...

...Прийшла пора збиратися додому. Ще раз обійшли усе обійстя, щоб на довго залишити рідну хату і все навколо неї. Взяли біля хати пригорщу рідної землі, щоб частину її висипати на могилу батька, що на Янівському цвинтарі у Львові. Нехай і на їхній могилі буде рідна прадідівська земля.

Важким було працання з рідною хатою, рідним селом. Коли ще вдасться приїхати сюди? А хотілося б приїхати зі синами, нехай і вони подивилися б, з якої чудової природи вирвано нас з коренем в серпні 1945 року і перевезено на Україну.

Ми не претендуємо на повернення в рідні краї. В нас немає навиків для життя в цьому мальовничому краю, які були в наших батьків, бо значна частина переселенців відірвана від землі, та й знання хліборобів значно знищила колгоспна система. Але хотілося б, щоб ми і наші діти, а може й онуки могли без труднощів час від часу відвідати свої рідні місця на Лемківщині.

24 липня 1992 року рейсовий автобус «Кросно-Тернопіль» о 21⁰⁰ повів нас додому на Україну, з Красною, в якій ми залишили частку нашого серця.

Марія Дзіндзьо

СИНИ ЛЕМКІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ

МИХАЙЛО ДЗІНДЗЬО

Народився 19.7.1925 р. в селі Красна, колишнього повіту Кросно (Лемківщина). 1938 р. закінчив 6 класів початкової школи. 1945 р. з батьками перевезений на Україну і поселений в місті Борщів (Тернопільщина). 1947 р. приїхав до праці на нафтових промислах у Бориславі (Львівщина), де тяжко працював, не тільки як слюсар, оператор, при технічних обліках. 1957 р. закінчив середню школу робітничої молоді, 1962 р. Дрогобицький нафтовий технікум і працював техніком-механіком в газовій промисловості, від

1965 року пенсіонер.

Все своє свідоме життя збирає, записує лемківський фольклор. Окремі нариси, оповідання друкувалися в газеті «Нафтовик Борислава», в 1975 році друкувався у львівському журналі «Жовтень» (тепер «Дзвін»). 1977 р. в журналі «Народна творчість і етнографія» (Київ).

Від 1965 по сьогоднішній день друкується постійно в «Нашому слові». Там декілька років підряд друкувалися його обширні фольклорно-етнографічні праці про народні звичаї, вірування та традиції лемків. І так в роках 1970-71 друкувався популярний белетризований опис лемківського весілля: «В Розділю на весілля», а в 1971 р. «Лемківські хрестини», в роках 1974-75 «Лемківські вечірки».

Крім цього читачі «Лемківської сторінки» читали його оповідання, гуморески та нариси з народного життя на Лемківщині, також повість «Іваниха» (1977) та новелу «Нескінчений акорд» (1975), описи боротьби лемків проти німецької окупації в II-й світовій війні.

У співавторстві з Ярославом Бодаком, викладачем Дрогобицької музичної школи написав наукову працю «Лемківське весілля на Горличчині» (жде на публікацію!). Подано там докладний опис лемківського весільного обряду та 310 весільних пісень з нотами їх мелодій (!), що буде мати велике значення для вивчення, дослідження та пізнання лемківського весілля. Зроблено бо це вперше за всю довгу історію записування народних обрядів.

Таке ж значення буде мати праця: «Лемківське весілля села Красна» (80 пісень, 164 сторінки машинопису), і то так з пізнавальною як і науковою точки зору. Село Красна не знаходилося в суцільному основному масиві Лемківщини а на віддалі 30-35 кілометрів від неї. Аналізуючи весільний обряд з корінної Лемківщини та з Північного Лемківського Етнографічного Острова, де саме було між іншими і село Красна, можна буде знайти і спорідненості і відмінності обидвох весільних обрядів з окремих регіонів Лемківщини.

Крім вище наведеного написав багато особистих творів з народного життя передвоєнної Лемківщини: «Як Теремта з Гамерики піше вернув» (1973), «Кумів могорич» (1966), «Як Гарась коня поміняв» (1967), «Бідний і багатий» (1968), «За што Петро корови навертав» (1976), «Тасмичний тестамент» (1978), «Як ся давно залицали» (1979).

Михайло Дзіндзьо особливо цінить собі те, що як ніхто інший «вернув» лемкам їхнього народного поета — Івана Русенка, написавши до 100-ліття його народження в 1990 році: «Іван Русенко — народний поет Лемківщини», «Іван Русенко розповідає» (і подав цілу низку його віршів), «Слово про Івана Русенка» (7 відтінків) (1992), статтю в його обороні: «Основне — істина» (1993).

Весь час друкуються його вірші, також в нашій «Ватрі».

Михайло Дзіндзьо проживає в Бориславі, тяжко хворіє. Побажаймо ж йому доброго здоров'я і нових творів.

Народився у сім'ї священика 27.7.1843 р. в селі Верховня Велика, повіту Новий Санч (Західня Лемківщина). Гімназійну освіту здобув у Новому Санчі та Пряшеві. В 1862 р. вступив до Львівської духовної семінарії, богословські студії закінчив в Перемишлі. Був парохом в Долинах біля Шимбарку, Ізбах, а згодом 20 років — у Бортному (Горличчина). Ціле своє життя жив одними інтересами з народом, носив селянський одяг, щиро тиснув чорні від землі селянські руки.

Любив народні традиції і тому посвячено і наполегливо вивчав життя земляків, їх історію. У 1869 р. виступив зі статтею «Із крайне західної Руси», а через два роки опублікував цікаву фольклорно-етнографічну працю «Весільні звичаї у лемків».

На літературну ниву вступив 1872 р. з повістю «Польський патріот». Вже в першій літературній спробі порушив актуальну тему польсько-українських відносин на Лемківщині. За змістом — це простенька історія про бродягу-волоцюгу, що вдавав польського постанця і обдурював людей. Легкий стиль твору і його гумористичне забарвлення сприяли успіхові дебютанта. Рання повість надихнула автора новою творчою енергією. Надалі його ім'я (підписувався псевдонімами: Еронім Анонім, В. Нелях, Лемко Семко, Я. Сам і ін.) не сходить зі стрінок галицьких часописів «Галичанин», «Наука», «Бесіда», «Слово», «Родимий листок».

У 1873 р. вийшов твір «Повість на часі», наступного року повість «Потяг сердець», ряд оповідань, фейлетонів. Новим кроком у його літературній творчості явилися повість «Шибеничний верх», надрукована в 1877-78 рр. (дві частини). Цей, без сумніву найкращий твір письменника-лемка, присвячений історичному минулому в Західних Карпатах. Автор вміло і тонко описав події пов'язані з діяльністю польських конфедератів, які всіляко знущалися над лемківськими селянами, інтелігенцією. Для розправ оці польські «сини ойчизни» збудували поблизу села Ізби шибеницю, на якій вішали карпатських русинів. Відтоді (70-ті роки XVIII століття) це місце достало назву «Шибеничний верх». Цю назву використав письменник для повісті. Найкращі риси народу-борця втілені в образах героїв повісті — селянина Сметани і його дочки Фросі.

Єдність усього українського (руського) народу від Дунайця до Дніпра письменник показав на прикладі русина з Подільських долів біля Почаєва, Курнацького. Цей герой повісті діяв спільно з русинами Карпат, був однієї з ними крові і віри.

Автор повісті прекрасно описав народний побут лемків, їх дзвінку говірку увіковічнив у діалогах. Повість була перекладена російською мовою та надрукована тоді в Росії (у журналах «Славянський мир» і «Русский вестник»), двічі друкувалася у перекладі на українську літературну мову (Львів 1939, Варшава, «Наше слово» 1968).

На початку 80-х років письменник створив літературне полотно про життя лемків — повість «Руська доля», в якій змальовується трагедія селянської роди-

ВОЛОДИМИР ХИЛЯК

до 150-ліття народження і 100-ліття смерті

ни Солодканичів зі села Лісного, висміюється запроданство, чванливість (друкувалася також українською літературною мовою в «Нашому слові» у 1972-73 роках). Тоді ж вийшла повість «Великий перекинчик».

В. Хиліак написав ряд гумористичних оповідань зі селянського життя, як «Лихо на світі», «Сипкова поляна», «Гумор у лемків».

У 1882 р. у Львові вийшли три томи його літературних творів, а у 1887 р. — четвертий том. Протягом недовгого життя (помер 25.6.1893 р. у віці 50 років (!) в Літині біля Дрогобича), В. Хиліак віддав на руки вдячного читача ще велику кількість літературних творів з життя верховинців. Це повісті: «За порадою лікаря», «Послідня чарка не з руки» (1888), «Не лише жену але й тещу вибирай», «Пізнав свою жену», «Щастя не в грошах» (1889). Вже будучи поважно хворим написав повісті «Перша любов» (1891), «В день сребряної свадьби», «Женитба по розсіяності» (1893).

Повісті Володимира Хиліака легкі змістом, поетичні, переплетені сміхом і сльозами. Читаючи їх «...здається, що знаходимось серед діючих осіб і дивимось на них власними очима. Сміються вони — і нам хочеться сміятися, сумують вони — і ми сумуємо, плачуть вони — і нам хочеться плакати...» (з передмови І. Левицького до IV тому творів В. Хиліака). Розповіді письменника оперті на документальних свідцтвах і народних переказах, правдиво зображують побут людей. Просто, нескладно змалював Хиліак рідну Лемківщину, образи створені ним харак-

терні кольоритністю невідробленої краси, стали взірцем любові до рідного краю, народу.

Ось, що писав у статті «Особий русский язык» (журнал «Вестник Европы», листопад 1888) про творчість Хиліака видний російський літературний критик, академік О. Пипін: «...Найкращі оповідання Хиліака ті, які присвячені народному побуту. Він з любов'ю описує картини дикої, економічно відсталої, але й величавої природи своїх Бескидів; він знає народний побут, любить змальовувати його поетичні сторони, знає й слабкі сторони народного характеру, він переживає із-за нужденного становища своїх селян-гірняків...».

Вчений відмітив слабку сторону творчості В. Хиліака. Це те, що він писав штучним «язичієм» — «...хімерною мовою, далекою від літературної мовою незрозумілою селянству...». Найкращі — на думку Пипіна — ті частини творів, де В. Хиліак вживає народну мову лемків.

Оцінюючи творчість Володимира Хиліака, український письменник Іван Франко відзначив незаперечний літературний талант автора «Шибеничного верху», «Руської долі» та інших повістей, але критикував його за вживання незрозумілого народові «язичія».

Світогляд і торчість В. Хиліака перебували під впливом політичного положення другої половини XIX століття в Галичині, зокрема на Лемківщині. Це був час зародження і активної діяльності політичної партії частини інтелігенції, відомої під назвою «галицьких москвофілів». Хоч В. Хиліак ніколи не був політичним «москвофілом», все ж течія ця захлинула і його. А тому він писав власні твори модним у середовищі тогочасної москвофільської інтелігенції тзв. «язичієм».

Письменник Володимир Хиліак відійшов від нас у розквіт своїх творчих сил, не діждавши двадцятого століття. Зате літературну естафету передав у надійні руки представників наступного покоління.

У 1973 році з нагоди 130-річчя народження і 80-річчя смерті лемки в Україні відзначали ці роковини. Виникла потреба відшукати його могилу. Весною 1973 р. автор цих рядків пройшов пішки від села Лішня до села Літиня, втративши вже надію на успіх. Нарешті в селі Літинія (які ж подібні назви!) селяни порадили:

— Зайдіть до Теодора Лепкого, якому вже понад дев'ятьдесят. Він напевно все знає.

Незвичайно розговорчивий кривеньк Богда Лепкого дуже радо вступив в розмову — він показав могилу, де похоронено В. Хиліака. Нагробний пам'ятник був зруйнований.

— Я прекрасно пам'ятаю отця Хиліака. Адже мені вже було одинадцять років, як він помер...

На цей час це була остання людина, яка бачила письменника і запам'ятала його. Дуже приємно, що після розмови з місцевим парохом пам'ятник було відновлено.

Сьогоднішнє свято з нагоди 150-річчя народження і 100-річчя смерті письменника — нев'ячука квітка у вінок пам'яті про славного патріота Лемківщини Володимира Хиліака.

Іван Красовський

Заний український активіст і діяч, в минулому в Польщі, особливо у Вроцлаві і на Вроцлавщині, тепер в Канаді і поза нею. Багато уваги приділяє українцям карпатського регіону, в тому числі і лемкам.

Від 1947 р. перебуває в постійному контакті з українцями Лемківщини. Спочатку увесь свій шкільний період в м. Бориславі (Україна), де замешкало чимало переселенців з Лемківщини. Від 1959 року у Вроцлаві і на Вроцлавщині, як суспільно-культурний діяч УСКТ, а через певний період також і як штатний працівник того ж Товариства.

Серед українців з Лемківщини виселених на Вроцлавщину популяризував українське шкільництво та художню самодіяльність. Їздив по селах з метою організування нових гуртків УСКТ та активізування вже існуючих. Візджав на села з художніми колективами з Вроцлава, щоб при допомозі українських концертів оживити національне життя серед примусово там виселених. Придбав багато книжок для бібліотеки українського ліцею в Лігніці.

В самому Вроцлаві був засновником і співорганізатором та співучасником першої в Польщі української молодіжної естрадної групи «Трембіта», колектив котрої складався головню з українських студентів лемків.

Завдяки йому, уся залучена до УСКТ лемківська молодь у Вроцлаві, швидко присвоїла українську літературу мову та активно включилася в загальноукраїнське життя в Польщі.

Від кінця 1971 р. замешкав у Кракові, де також не перестав інтересуватись лемківською проблематикою в рамках українського питання в Польщі. Змінив там тільки методи діяльності.

Д-р Мар'ян Ковальський

ПОЕТ Д-Р МАР'ЯН КОВАЛЬСЬКИЙ

27.9.1984 року виїхав з Польщі, 29.05.1985 поселився в Канаді. В Канаді (м. Торонто), як вже традиційно політично нейтральний і організаційно неприналежний до жодної партії чи іншої національної структури продовжує свою різноманітну, дуже активну діяльність, в котрій українські справи займають чільне місце.

Сам, хоч і походить з бойківського регіону то одружився з українкою з Лемківщини. Знає також лемківський діалект.

В своїй науковій, публіцистичній та літературній творчості порушує неодноразово лемківську тему, в тому і в польській мові.

В 1991 році обраний почесним членом Об'єднання Лемків Канади. Помагає їм своїм знанням і досвідом. Має багато знайомих і друзів серед вихідців з Лемківщини.

Активний учасник «Ватри» (1991, 1992) на лемківській оселі в Канаді. Сприяє новозаснованому видавництву «Лемківська Бібліотека» у Львові та його Фондації. Є популяризатором «Лемківського музею» у Львові та видавничої продукції на лемківську тему.

Поборює усяку антиукраїнську діяльність спрямовану на дезорієнтацію, поділи і сепаратизм серед лемків. Вказує на шкідливість такої діяльності з боку окремих осіб та веде розяснювальну роботу.

Публічно заявляє, що лемки мають всі основи вважати себе найбільшими українськими патріотами, вірними українській нації і своїй Батьківщині — Україні, а то на тій основі, що як найбільш на захід відгалужена вітка великого українського народу, не дала себе зденационалізувати чужинцями, хоча і перебувають в ізоляції створеній державними кордонами.

Часто перебуває в оточенні лемків, де приймають його як вихідця з Лемківщини, хоча всім відомо добре, що походить з іншого регіону. Ці вияви симпатії до нього зі сторони лемків є відвзаємненням і проявом вдячності за його постійну турботу і доброзичливість до них.

Треба також признати, що д-р Мар'ян Ковальський знає дуже добре усю проблематику пов'язану з українцями Лемківщини. Його контакти з ними є стабільні і дружні. Своїми заворушливими поетичними творами на лемківську тему пробудив вже не одного з забуття і загубленості та вселив надію і гордість за приналежність до української нації.

Мар'ян Ковальський

Карпатські новодзвони

Завжди українська
Від споконвіку
Така ти є і будеш в нас
ми не залишимо тебе самотню
і не забудемо ніяк

Люба Лемківщино

Довкола гори
Рідні, неозорі
Як згарище великого вогня
Де замість хат росте бур'ян високий
Так виглядає наша страна
Людей, що там трудилися з покоління
І хліб вирощували на крутих ланах
Нема вже майже!
Люба Лемківщино!
Чи долі кращої для тебе нема?
Чи завжди мусиш бути одинока?
Хоч не покинули ніколи ми тебе
Чи завжди мусиш бути так убога?
Що замість жита пустоцвіт росте
Не бути цьому!
Так твердять століття,
Й не будеш завжди
Одинока ти

Бо прийде час
Коли вся Україна
Заговорить
На всій своїй землі
Бо дух українського — нашого народу
Міцнішає і далі все росте
Яка ще може бути
Для нас перешкода
Як навіть небо
Нам прихильне є.

Вроцлав, 30.1.1961

* * *

На зарослих бур'янами цвинтарях
Духи предків сумують
Там, де спалоно церкви
Тиша покутує
Залишені хати
Розпалися самі
О Земле-Землице
Твій біль є в нас самих
Прийде старий лемко
Погляне й заплаче
Поцілує землю
І вертає одначе
Намовляє внука
Щоб вернув до свого
Щоб колись зложив там
Кості старого
Де правди шукати?
Коли вітер в очі віс
Серце ж не камінь

Защемить, потім мліє
Минули літа молодії в нього
Хто землю оратиме
Що стоїть відлогом?
Як жайворонки на весну
Прийжджають молодята
Один раз у році
На Ватру — на свято
Паруються згодом
Щоб тут залишитися
Бо лемко не може
Без Лемківщини жити.

* * *

Воскресла мати-Україна
Бо невмирущий наш народ
В Карпатах мова українська
І радість, що лиш знає Бог
В Києві знов дзвонять дзвони
А їм карпатські новодзвони
Переливаються в серцях
Що й тут також є свято в нас
Бо лемки, бойки і гуцули
Та закарпатці, де б не були
Завжди є згідні, що мета
І ціль найвища в нас одна
Тому в тій радісній хвилині
Ми кажем: «Слава Україні!»

Торонто, 24.2.1991

Передрук з журналу «Дукля»
№ 3/1992, стор. 79-80

З мого минулого

(спогади)

На одну з моїх перших індивідуальних вистав в Закопаному я запросив Редакцію «Нашого слова». Приїхав редактор Гошовський. В часі розмови зі мною на тему моєї вистави він запитав мене: — «Яке бажання маєте на будуче?» Я відповів, що хотів би поїхати на Україну, видіти Київ, Дніпро. Я оповідав, що у Львові я був ще перед війною, а також був у монастирі оо. студитів в Уневі коло Перемишлян в Тернопільському воєвідстві. Тоді редактор Гошовський сказав: «...про Унів ліпше не говорити», і я знов замовк на довгі роки.

Тепер, коли вже маємо незалежну державу, Україну, можна сказати правду, що без Унева і монастиря оо. студитів не було б мене в Закопаному, а також редакція «Нашого слова» не знала нічого про мене.

Сталося так, що кілька років перед війною до мого рідного села Фльоринки приїхали монахи і заснували монастир оо. студитів. Настоятелем був отець Іларіон.

Мій батько віддавна був «церковником» — паламарем при грекокатолицькій церкві і тому часто ходив до церкви і на плебанію. Також і я часто ходив до церкви з батьком, а то і сам. Батько давав мені ключі до церкви і я ходив дзвонити.

Настоятель о. Іларіон також бував у нас в хаті, бо наша хата була близько церкви. Він зауважив, що я гарно рисую і малюю. Він сказав моєму батькові: «...дайте свого сина Григорія на науку до Унева, там може вчитися на маляря...». Мої батьки погодилися з пропозицією настоятеля о. Іларіона і в березні 1937 р. я поїхав з монахами до Львова і там запровадили мене до палати Митрополита Андрія Шептицького, що є біля катедри св. Юра і представили мене ігуменові оо. студитів о. Климентію Шептицькому, що був рідним братом Митрополита. Ігумен привітав мене дуже середньо і сказав: — «...Хлопче, будемо тебе вчити».

Пізніше монахи пішли зі мною до катедри св. Юра і я подивлявся красу архітектури і мистецтва. Це зробило на мені велике враження і цього не далось ніколи забути.

Зі Львова мене завезли на возі до монастиря оо. студитів в Уневі. Там вчитель запитав мене: «...На що ти

Знімка вихованків Захисту Сирит зі Львова перед плебанією і монастиром оо. студитів в Фльоринці в 1938 році в часі вакацій. В першому ряді з переду є Григорій Пецух, в третьому ряді в середині між монахами є Настоятель монастиря оо. студитів в Фльоринці отець Іларіон.

хочеш вчитися?...» і говорив далше: «...можеш бути кравцем, шевцем, столярем ітп.» Я подумав хвилину і відповів: «...я хочу вчитися на кравця...».

На другий день запровадили мене до кравецької робітні і відразу проти дверей я побачив на великій стіні різьблений і мальований великий образ-портрет Митрополита Андрія Шептицького. Від того часу я почав думати про те, як вирізьбити такий образ. Минали дні і тижні, я вчився на кравця, шив дуже добре на машинах, мені подобалася така робота.

При монастирі був Захист для сиріт і я там вчився, як учень початкової школи всього, що було треба, щоб закінчити шосту класу. Був дуже добрий вчитель Микола Дюк, вчив нас, хлопців історії України, також історії Польщі.

Одного дня пішов я до столярні просити, щоб дали мені там кавалок широкої липової дошки. Керівник тої столярні запитав мене: «...Де ти працюєш?». Я відповів, що в кравців і шию. Майстер на це сказав, що ліпше бути добрим кравцем як злим різьбарем. Я відповів йому, що я буду добрим різьбарем і він дав мені дошку і позичив кілька долот до дерева.

Вдалося мені гарно вирізьбити портрет Митрополита Андрія Шептицького (плоскорізьба-барельєф) і той портрет доручили самому Митрополитові. Він цим втішився, як оповідали мені монахи.

У 1938 році хлопці з Захисту Сирит в Уневі приготували песу-представлення на тему Хрещення Русі-України. До цього був потрібний різьблений «Світовид» (поганський божок) з чотирма обличчями-тварями на чотири сторони світу. Шукали когось, хто зробив би такого «Світовид» і я зголосився, що я це зроблю. Знова мені вдалося вирізьбити «Сітовид» і представлення-песу з моїм «Світовидом» виставлено на сцені в Перемишлянах.

До манстиря оо. студитів в Уневі приїжджав також Митрополит Андрій Шептицький і я там бачив його перед церквою в часі відпусту.

Несподівано грянула друга світова війна і застала мене 1 вересня 1939 року у Львові, де я мав складати вступний екзамен до середньої школи. Коли я побачив, щор діється-

ся у Львові, я знов повернув до Унева і ждав, що буде далі. Як знаємо, зі сходу прийшли більшовики.

Префект Захисту і вчитель сказали мені: «...Як тепер не вернеш до своїх родичів, то вже не побачиш їх ніколи...». Я знова поїхав до Львова. Тим разом було нас чотирьох лемків, бо пізніше до Унева приїхало ще трьох, один був з Фльоринки, Петро Канюк.

У Львові запровадили мене монахи знова до о. Ігумена Климентія Шептицького, щоби йому подякувати і попроситися. Ігумен сказав: «будуть говорити, що Бога нема — Бог є...». Ігумен поблагословив мене на дорогу, а я поцілував йому руку. Пішли ми ще до катедри помолитися і просити Бога о опіку над нами.

З трудом удалося нам якось осінню 1939 року разом з одним священиком вернути на Лемківщину, додому. Родичі дуже втішилися, але втіха була коротка, бо вже в березні 1940 року мене забрали на примусову роботу до Німеччини коло Гамбурга. Там я працював через п'ять років аж до кінця війни.

Там часто згадував, як то було в Уневі і як я там різьбив. «А може б так поспробувати, ще щось вирізьбити...» — подумав я, і потім вирізьбив льва з дерева груші, потім ікону Божої Матері на яворовій дошці, а в кінці з дерева груші коника, а на конику себе.

Літом 1945 року з моїм різьбленим коником я вернув до Фльоринки.

1-ого вересня 1946 року з моїм коником я приїхав до Закопаного і там в середній артистичній школі я здав вступний екзамен і вчився з великим задоволенням.

І знова сталося щось недоброго — а 1947 році прийшла акція «Вісла» і всіх лемків виселили, також цілу мою родину. Я був тоді учнем (Паньствовай Школи Пшемиску Джевнеро — Гімназіум Жезьбярске) в Закопаному.

Вчителі в школі опікувалися мною, розуміли моє положення і говорили: «бендзєми цен броніць...» І то, що я був лемком не перешкодило мені закінчити науку в школі, потім розпочати студій в Академії Мистецтв (Академія Штук Пенкних), а по студіях бути вчителем-професором різьби через 20 років у Паньствоваму Ліцею Технік Плястичних в Закопаному. Маю багато приятелів у світі культури і це мене тішить.

Григорій Пецух

Закопане, 30 грудня 1992 року

Другий Світовий Конгрес Русинів

Проходив 22-23 травня 1993 р. в Криниць. Під патронатом Пауля Роберта Магочі організували його «Русинська Оброда» зі Словаччини (голова Василь Турок), «Руска Матка» з Югославії (представник Наталія Дудаш), Общество Подкарпатских Русинув (голова Василь Сочка Боржавин), Організація Русинів в Мадярску (представник Гібер), Товарищина Лемків (голова Андрій Копча). Були представники з Румунії (Ярослава Колотило), Америки, Канади, Німеччини. Представник Польщі: Януш Петер, дир. Відділу з Воєвідського Уряду в Новому Санчі, Ян Гольба, бургомістр Криниць, Марек Голушко, голова Гельсінської Спільки, Богдан Мартинюк, голова Комісії Охорони Церковних Пам'яток...

(...) Була це подія політичного характеру, яка торкається розвитку українського народу, через відривання лемків, мешканців Закарпаття, русинів Словаччини, Югославії, Угорщини, Румунії і інших держав від українців, щоби послабити вільну вже українську державу. (...)

(...) При вході до салі обряд цілий час стояли сторожі, щоби не допустити лемків, які є свідомі приналежності до українського народу (хотіла була дуже велика і було місце для всіх охочих прислухуватися обрядам). Впускали всіх своїх прихильників. Не впустили навіть делегації Головної Управи Об'єднання Лемків та наукового працівника Ягельонського Університету в Кракові Ярослава Мокляка, який займається дослідженням лемківської проблематики. Конгрес був тільки «для вибраних»!

(...) Видатні творці української (колись говорили: «руської») культури напр. Маркіян Шашкевич (з «Руської Трійці»), Павлович, Александер Духнович, Іван Русенко, Дмитро Вислоцький буйли русинами, бо так тоді називали всіх русинів по старій назві теперішніх українців. Назва українців доходила з запізненням на західні окраїни давньої руської держави, найбільше це гамували кордони. Тому на Лемківщину назва українців доходить найпізніше, подібно на Пряшівщину.

Майже всі лемківські діячі як не скоріше то в похилому віку підтверджують приналежність до українського народу. Іван Русенко молодим писав багато про лемків як русинів а часом і проти українців. Коли пізніше докладно пізнав історію Русі, признав, що лемки належать до українського народу. Виїхав добровільно на Україну, там вчителював і визнавав Україну за свою рідну батьківщину.

Дмиро Вислоцький — Ваньо Гунянка змалку писав твори проросійські і антиукраїнські. Останні роки прожив у Львові і простував свою протиукраїнську діяльність. Напевно не робив того з причин матеріальних, бо коли б так то не залишив би Америки для «ворожої» України. Видно зрозумів своє блудне поступування і хотів його направити. З москвофіла стається українцем.

Думаю, що і теперішні діячі Товарищини лемків дійдуть за якийсь час до того самого висновку, що їх прекуртори Д. Вислоцький, Іван Русенко, Методій Трохановський і інші.

Петро Шафран

(З широкої інформації П. Шафрана вибрав для друку М. Ковальський)

Становище Президії Головної Управи Об'єднання Лемків на «II Світовий конгрес русинів» 22-23.05.1993 р. в Криниці

(що його не допустили виголосити на Конгресі)

Я називаюся Лев Галь, народжений я є тут на Лемківщині в селі Лосе біля Горлиць. Я є членом ГУ ОЛ, делегованим Президією ГУ ОЛ представити перед Вашим — «II Світовим конгресом русинів» у Криниці становище ОЛ у найважливіших питаннях сучасності нашого суспільства у Польщі, суспільства Лемківщини, що тепер проживає так на корінних, етнічних землях як і на вигнанні — на Західних і Північних землях Польщі.

1. ОЛ визнає історичну правду о тім, що сучасна етнічна група лемків, чи — як дехто хоче, іменно хоче! — русини північних схилів Карпат, це корінні потомки староруського (а не «древнерусского») племені білих хорватів, що жили в Карпатах в добі Київської Русі, і так як вони тоді становили органічну частину тамтої держави та суспільства, так ми нині сучасні становимо невід'ємну частину сучасного українського народу — спадкоємця старинних русичів, частину — що її лиха політична доля залишила в межах різних сусідніх держав, як корінне, автохтонне населення о статусі національних меншин.

Так як оці всі держави та їхні уряди і влади, що їм дорогий є мир і спокій між народами, визнають непорушність існуючих і узнаних кордонів між державами, так і ОЛ — гуртуюче лемків о українській національній свідомості — визнає оцю принципову засаду міжнародних та міждержавних зносин, домагаючись прав людини, громадян та національних меншин, а також уможливлення та запевнення умовин свободного розвитку для них в національній культурі, рідній мові і рідній школі та при збереженні старих предківських звичаїв.

2. Я уповажнений побажати від імені ГУ ОЛ обрадуючим делегатам «Конгресу...» багато розуму — якого ніколи і нікому не є за багато — вміння та розсудку і мудрості, а також логіки в підході до обговорюваних питань.

3. Хочу також перед усім звернути увагу делегатів на факт, що уряди — управління держав і державні влади в державах, в яких живуть нині потомки оцих історичних білих хорватів, ведуть в різній степені та з різним посиленням — як зрештою все дотепер в історії — безсумнівно дуже неприхильну політику супроти нашої української, чи русько-української (як хочуть на Пряшівщині) меншості в цих країнах. Цю реальну політику треба називати відкрито політикою варварської, вимушеної денаціоналізації зі всіми її причетними елементами та наслідками, а то перед усім старинною, справжньою методою (дівіде ет імпера) (розділяй і володай), яка для повного успіху вимагає політичного анальфabetизму, браку національної освіти — школи в рідній мові, просто темноти, а перед усім деструкції національної свідомості суспільства на яке спрямована така дія. Ця політика в Угорщині досягнула майже повний успіх, а в Словаччині та Польщі є близька таких досягнень.

У Польщі додатково елементом спеціальним оцих діянь і цієї політики була каральна, військово-поліційна, насильна депортація нашого суспільства в проступницькій, злочинній, варварській акції «Вісла» з 1947 р., і не менш злочинне розселення по землях

західних і північних Польщі, з метою повної та скорой полонізації, а тепер, в роках 1989-1993 постійна, вперта відмова Сойму і уряду Речипосполитої Польської визнати варварську депортацію акції «Вісла» незаконною від самого початку і злочинною, так як і декретів з 1947 і 1949 років, якими відібрано депортованим їх споконвічну, прадідівську власність майна — землі, лісів, хат тощо, і заграблено його в користь держави. Оця відмова Соймом і урядом позитивно полагодити слушне правове домагання нашого суспільства, виникає з факту, що продовження цього існуючого стану — початково поліцейським насильством, тепер юридично-економічними серединками — придержування депортованих на карних поселеннях, поглиблює і посилює іменно задуману денаціоналізацію депортованих!

Головним чинником організаційно-політичного діяння державної влади, державних установ, відомств, спец-служб є спрямовання зусиль на розділювання нашої людності на антагоністичні, взаємно поборюючі себе групи, відокремлювання від українців тих, що називають себе традиційно русинами, або тепер (головно після виселення), щоб схоронити себе перед польським заїллом, зоологічним антиукраїнським шовінізмом!) лемками, а далі інспіровання сепаратизму та поширювання його, творення всяких видуманих «спілок» до ограблювання наших покривджених земляків з грошей під гаслами «боротьби за зворот лемківських лісів» (що прецінь виключно в руках законодавчої влади Держави, а не управління підприємства «Державні ліси») ітд., а далі викликування ворожнечі між православними і греко-католиками ітд., ітп. Підставою оцієї політики зісварювання нашого суспільства є — упередньо підготований наказом освіти в рідній мові — брак ясності в національній свідомості, що уможливорює аніматорам цих діянь використовувати невеликі, мало істотні а зовсім природні фольклорні, етнічні і мовні різниці, розходження в різних регіонах, де проживає наше населення, а перед усім амбіції, злу волю і всякого рода узалежнення поодиноких людей і злі склонності, що приводять їх до служіння кожному — лише не своєму народові!, так, щоб постійно, рішучо і без перерви «мішали» та між собою «жерлися»!, і в жодному випадку не допустили до порозуміння і згоди між розбратаними земляками!

4. Іншим дуже істотним елементом повного успіху політики «дівіде ет імпера» є центральне кермування — управління такою політикою, що принципово є в руках служб спеціальних оцих державних управлінь (у Польщі до і 1939 р., II Відділення генерального штабу Польського війська; в ПНР — відповідні департаменти Служби безпеки МВС; в III Речипосполитій — відповідні відділення Уряду — відомства Охорони Держави).

Доказом на це є:

— публікації польських істориків напр. Генрика Зелінського, Владислава Порбуг-Маліновського та інших (напр. Пйотра Ставецького) м.ін. про діяння II Відділення ген. штабу ПВ,

— тайна «... (Експертиза)», опрацьована на поручення

През. Воев. відомства («Уряду») у Лігніці з 1985 р., зареєстроване в тайній канцелярії під № 1928/а5, а написана Едвардом Прусом, що був тоді науковим працівником Вищої економічної школи в Катовицях, а після польського журналу «Спотканя» від 29 січня '92 р., (стаття під заголовком «Стисло секретна про-вокація») тоді співробітник Служби безпеки — експерт в українських питаннях а опісля (після 1989 р.) співробітник УОД також в українських питаннях незмінно! У згаданому опрацюванні Е. Прус підказує владі, відомствам, спец-службам методи якими належить у Польщі відділити лемків від українців з метою повної та скорої їх колонізації. «... (Експертиза)» Е. Пруса взорована є на різних знаних «проектах знищення Русі», опрацьовуваних польськими спеціалістами в попередніх століттях та «теоріях (напр. о тзв. «волоській колонізації», якої вислідом буцімто мають бути лемки, при чому оці «вчені творці» — автори оцих «вчених теорій» вдають, що не розрізняють таких питань як «волоська колонізація», якої до речі не признають вчені румунські, а закладання сіл на волоському праві, та ще декілька інших проблем міграції) і практиках, що їх стосував тзв. «Лемківський комітет» у тзв. «Акції на Лемківщині» до 1939 р., ц.зн. ополчаваннч лемків всякими засобами діяння, особливо тут в Новосанчівщині а також на Горличчині та Ясельщині,

— публікація празького «Рудого права» в № 14 із 1992 р., списків секретних співробітників чехословацької тоді, державної служби безпеки, в яких трикратно появляється ім'я і прізвище професора торонтського університету, відомого ідеолога і творця сучасного політичного неорусинізму — Пауля Роберта Магочі під кличками «Маго» або «Магу» о евіденційних № №: 9824, 19591, 982410.

П. Р. Магочі тішиться у Польщі великою піддержкою серед, не лише польських середовищ, що професійно займаються поширюванням лемківського сепаратизму,

— свідчення проф. Олекси Мишанича з Української академії наук у Києві і проф. Миколи Мушинки з Університету П.Й. Шафарика в Пряшеві на симпозиї на тему культури русинів /українців у Карпатах (а в дійсності — політичному мітингу для підтримки та поширювання лемківського сепаратизму та пропагування політичного русинізму), що його організувало Відділення польської академії наук у Кракові 20 березня '90 р. Іменю оба вчені запитані, що їм відомо про роль служб спеціальних в поширюванні рухів сепаратистичних на Закарпатті та на Пряшівщині розказали, що мають справджені інформациі, що поширюванням новітнього політчного русинізму займаються професійно КГБ на Закарпатті та таємна чехословацька служба державної безпеки в Пряшівщині!

О ролі і діяннях служб спеціальних різних родів серед нашого суспільства по тій і тамтій стороні Карпатського хребта і загрозах що з цього виникають для наших людей, мудрих людей переконувати не треба а дураків, тим більше многофакультутних неуків, та інших, що зоологічну ненависть до всього, що українське винесли з традиційного, скрмпрометованого москвофільства, що його знаком ідентифікаційним є вживання в письмі російської букви «Ы», а тим більше людей о виїмково злих намірах супроти нашого суспільства — переконувати зайво!

Після оцінки ОЛ наші суспільства по тому і тамтому боці Карпатського хребта знаходяться в положенні крайного, екстремального загрошіння. Згідно зі ствердженням, що їх записано в конвенції прав людини

і громадянина, що їх ОЛ визнає, кожна людина має право — невід'ємне право — визнавати принадлежність до такої нації, яка її до вподоби і згідно з її власними, непорушними переконаннями. Має також право гуртуватися з одностудцями в організаціях о програмах та ідеях, що їх переконанням відповідають.

Але ніхто не має права говорити від імені цілого, якогось суспільства, про думки якого не багато знає. Має право натомість прилюдно виступати в своєму імені, в імені своїх одностудців та членів організації, до якої належать. Тому ОЛ відмовляє права «Стоваришиню лемків» виступати від імені всіх лемків у Польщі і поза її межами живучих, яких значна, пригнітаюча більшість вважає себе українцями, так як і «Русинський Оброді» відмовляє права виповідатися від імені всіх земляків, що живуть по тамтому боці Карпатського хребта, які — як відомо — в занчній, переважаючій кількості вважають себе русинами — українцями.

Одночасно «Об'єднання Лемків» не відмовляється взаїмного співробітництва в користь нашого сучасного суспільства в цілому, без різниці в розумінні національної свідомості, з кожною організацією і кожним напрямом сumpільно — політичним на основі взаїмного пошанування власних переконань та програм співдіючих організацій і додержування узгіднених умов співдіяння. Очевидно, не виключає це можливості поважної і обгрунтованої взаїмної критики програмних тез чи полеміки з практичними діяннями, що викликають умотивоване застереження другої сторони. Це, зрозуміло, звичайні принципи демократичної поведінки в горожанському, суспільно-політичному і культурному житті.

Однак ОЛ виключає можливість співдіяння в таких програмах, що обчислені на ограблювання та обдурювання нашого сусупільства, з думкою о власних, особистих, егоїстичних, матеріяльних користях, і одночасно застерігає собі право демаскування їх так довго — в ім'я оборони несвідомого фактів суспільства перед комбінаторами і безсовісними грабіжниками — аж особи, що того допускаються, не заперестануть оцих діянь та прилюдно не визнають своїх поступків і покаяння, та не вирівняють шкід матеріяльних вчинених співвітчизникам.

ОЛ двократно зверталося з пропозицією співдіяння до «Стоваришиня лемків» для здійснювання підставових постулатів — домагань нашого суспільства, виношених перед уряд і Соїм III РП в справі визнання за злочинну і незаконну, варварську, депортаційну акцію «Вісла», привернення права власності на загарблене майно, та цілого ряду інших важливих питань нашого суспільства, що його нині хвилюють — але безуспішно!

З цієї причини ГУ ОЛ виражає вболівання, бо тратить на цьому — перед усім — наше суспільство в цілому!

За Президію Головної управи Об'єднання Лемків

Голова: *В. Мазин* /Василь Мазин/
Секретар: *Петро* /Петро Нафран/
Член ГУ ОЛ: *Лев* /Лев Галь/

З-к Гол. През: *С. Тимаш* /Степан Гладук/
З-к През. *Лев* /Олександр Маслей/

КВІТУЛЯ

(друга версія до гравюри мого брата Василя: «Пастух»)

Як кожда дитина, як і я, барз любив єм домови звірята і не уявляв єм собі життя без їх приступности. Цівима днями бавив ємся з котями, псами, курятками, гусятками ітд. Бесідував єм до них пестливою мовою і бив єм певний же ня розуміють.

Як юж навчив ємся читати книжку, найбільше любив єм таку літературу, в котрій головними героями були Лис Микита, Бойовий Рогач, Бридке Качатко і дуже інших байок про життя звірячого світа. Як юж єм підріс натишко же самодільно міг єм з другима пастухами пасти корови — переконав ємся же і медже домовими звірятами сут такі виродки, котрих не вартат звати худобом. Найбільше зненавидів єм бабину Квітулю, про котру мав єм дуже клопоту в своїй пастушій кар'єрі.

Мусите знати же пас єм на Верху не лем бабину Квітулю, але цівий тузін огонив розмаїтою велькості, котри ся тзили і літали по кварах. Мої баба Марина юж давно преписали свою газдивку на няня, але в спизмасі (нотаріальний документ) стояво чорне на бівим — же єден огін в стайні, на котрий вкажут пальцєм буде лем їх. Чогоси вибрали собі з цівой череди невеличке червене телятко з білом зізвочком на чепі і двома невеликими латами по боках. Скоро «Квітульця» виросла на красну корову, доїлася барз добри, но бо баба догаджали їй чим могли. Часто літали з відерком до стайні і сипали пред Квітулю до жолоба розмаїти солени присмаки. Няньо з мамом през пальці смотрили на того дивацтво баби, но бо молоко од ней і так ішов до єдного горця, з котрого користава ціла родина. Лем я на тим найгірше виходив, бо Квітуля скварена на добре жертя гордіва лісовим пасвиском і хтілася пасти на управних полях.

Вистарчива лем хвилька неуваги, а моя літавиця юж тото використала і по брих впакувала до дачийого коничу. Привязував єм їй на шию телембач (дзвінок) але і тото не дуже помагаво. Так зараза знала тоту штуку, же як дизентировава, то і телембач мовчав. Часом виліз єм на високу сосну і нич порухував єм воронята в гнізді, моя Квітуля юж дзвонила ладеко під лісом в дачийй капусті. Часто мої няньо Василь про бабину Квітулю мусіли перепрашати сусіда і готивком заплатити заподіянну шкоду. Вечером не лем слухав єм їх острого казаня але і терпів єм моїм гришним тілом од їх тяжской руки. Наївном дитячом молитвом просив єм Бога жеби Квітулю шляк трафив, жеби трисва од дачийой пшениці як вавельській Смок, жеби задусивася краденим бураком як непоправна гришниця. Але Квітулі нич не биво, лем я про ню здерав керпці єдни за другима. Пас єм тоту заразу за довгих шист сезонів і лем часом удавався мі зімати лівом руком за огін на горячим учинку. Перуном втовди вилітувала зо мною на Верх, оквадана по хирбеті сукатим кийом. Довго тото не памятава. За два дни або три дни вишитко повторювався од нова. Але як вишиткому приходить конец, так і на Квітульцю пришов свій час. Заялювіва і преставався доїти. Випасвався як свиня і боручава при жовобі як даякий бичиско. Якоси пізно в осени в ярмарчний ден привязали Квітулю за возом і продали гандлярям на мясо. Для мене купили гарде святочне убраня і устину гармонійку, на котрий виднів срібний напис: «Сарасво». Бив то для мене єден з кращих днів в моїм дитинстві.

Семан Мадзелян

Припомнийме собі

ІСКОРКИ

У 1971 році Текля Шафран в Ганчові зорганізувала і вела діточий художній естрадний ансамбль-гурток «Іскорки».

В гуртку діяла також танцювальна група, яку видно на знімку:

З роками члени гурка росли і він став... молодіжним. А ото і члени молодіжного вже гуртка в часі концерту в Тиляві.

Стоять (зліва на право) Меля Дідик, Марія Вансач, Галина Корбеляк (тепер замужня Гамбаль), Люба Скальська (тепер замужня Галчик), Марія Дідик, Михайло Лига (акомпаніатор), Анна Ридзанич (тепер замужня Яцевич), Мелянія Пирч (тепер замужня тацин). Гурток діяв 10 років (до 1980 р.).

(пш)

Про «Ватру '92» писали...

О тим, же має одбитися «Ватра '92» інформувало «Наше слово» на «Лемківській сторінці» дуже часто, але і польська преса тіж писала:

● „Gazeta Krakowska” nr-162 z 14.07.1992 — „Łemkowska Watra”: W województwie nowosądeckim gościł charge d'affaires Ukrainy w Polsce Teodozjusz Starak. Podczas spotkania z wojewodą nowosądeckim Józefem Jungiewiczem omawiał on problemy społeczności łemkowskiej mieszkającej w tym regionie. Rozmowa dotyczyła także imprez kulturalnych organizowanych przez Zjednoczenie Łemków. Już za kilka dni, w miejscowości Zdynia w Beskidzie Niskim rozpocznie się jubileuszowa, bo organizowana po raz dziesiąty, „Łemkowska Watra”, czyli spotkanie Łemków z Polski, Słowacji, Ukrainy, USA, Kanady oraz państwa Europy Zachodniej. Spotkanie to służby m.in. kultywowaniu bardzo bogatego, a niestety zanikającego już folkloru łemkowskiego.” (ss)

● „Gazeta Gorlicka” nr-7(23) za lipiec 1992 — „X jubileuszowa Watra Łemków — Zdynia'92”: „Zjadą się Łemkowie ze świata i Polski, w góry, w rodzinne strony. Na „Watę” — symboliczne ognisko rodzinne, aby pokłonić się sobie wzajemnie i ziemi ojców, bo tu „mene maty porodyła”. (...) Zanim rozpoczną się oficjalne uroczystości, zjadą Łemkowie w swoje góry. Spotkaniom, powitaniom i rozmową nie będzie końca przez trzy dni. Na łagodnym zboczu wzniesienia w Zdyni i u jego podnóża wyrosną różnobarwne dachy namiotów — niecodzienna euforia kolorów”(...) (e)

● „Gazeta Krakowska” nr-163 z 15 lipca 1992 r. — „Łemkowska Watra — jubileuszowa”: „Łemkowie nie z własnej woli opuścili po zakończeniu II wojny światowej tereny zamieszkiwane przez nich od wielu pokoleń. Żyjąc w diasporze nadal czują jednak silną więź i potrzebę kultywowania swojej tradycji i kultury. Od dziesięciu lat służą temu imprezy zwane „Łemkowska Watra” organizowane w Beskidzie Niskim”(...) (ss).

● „Nowiny” nr-143 z 07.1992 — „Watra '92 — Do Żdyni zjadą Łemkowie”: „Żdynia k. Gorlic będzie w najbliższych dniach (24-26 bm) miejscem wielkiego spotkania Łemków, ich przyjaciół oraz gości. Impreza zatytułowana WATRA'92 — ŚWIĘTO KULTURY ŁEMKOWSKIEJ organizowane jest już po raz dziesiąty. Zapowiedzieli w niej udział m.in. zespoły folklorystyczne z Polski, Ukrainy i Czecho-Słowacji, przewidziano kiermasze wyrobów ludowych, wydawnictw. Czas Watry to również okazja do spotkań społeczności, która w wyniku „Akcji WISŁA” z 1947 roku znalazła się z dala od swych stron rodzinnych... Organizatorem WATRY'92 jest Zjednoczenie Łemków”. (jap)

● „Gazeta Krakowska” nr-177 z 31.07.1992 r. — „Watra, czyli dobry ogień” — „Łemkowie”: „W zatłoczonym do granic możliwości autobusie, jadącym z Gorlic do Koniecznej, rozmowy brzmią w kilku językach. Dominują: łemkowski i polski. Pomimo tłoku ludzie uśmiechają się do siebie, są życzliwi. Za oknami autobusu przesuwają się małe wioski, zagubione wśród drzew cerkiewki, łąki i porośnięta lasem wzgórze — typowe pejzaże Beskidu Niskiego. Dominująca zieleni krajobrazu gwałtownie przelamuje jaskrawa, wielokolorowa plama. Poniżej granicy lasu rozstawiono setki namiotów. Tu wysiadamy. Tu, w Zdyni, już drugi dzień trwa jubileuszowa 10 „Łemkowska

«Bampa '92»

Watra” (odbywa się od 24 do 26 lipca), doroczne święto kultury narodu od wieków zamieszkującego te ziemie. Kamienista droga prowadzi w głąb doliny, którą wykorzystano jako naturalny amfiteatr. Po obu stronach stoją samochody, dużo autobusów z ukraińskimi rejestracjami, są też słowackie numery. (...) Nad całą doliną brzmi łemkowska muzyka. Obok drewnianej estrady płonie podtrzymywany przez cały czas trwania imprezy ogień — tradycyjna watra. (...) Dzień i noc w amfiteatrze w Zdyni rozbrzmiewała muzyka. Odbywały się konkursy. (...) Dla Łemków, którzy zjechali tu z całej Polski i z innych krajów „Watra” była przede wszystkim okazją do spotkań z rodziną, z sąsiadami, którzy mieszkali w domu za płotem, a teraz żyją 300 kilometrów dalej”. (...) (Tadeusz Kornaś)

● „Gazeta Wyborcza w Krakowie” nr-180 z 1.08.1992 r. — „Nostalgiczny płomień”: „Zbierają pieniądze przez cały rok, żeby przyjechać na „Watę”. Nie wyobrażają sobie, że mogłoby jej nie być. (...) Pod koniec lipca senna egzystencja wioski zostaje zakłócona. Nie opodal zaczyna rosnąć kilkudniowe miasteczko. Setki namiotów tworzą osadę znacznie większą od samej Zdyni. Zaczyna się „Watra”. (...) A to spotkanie tutaj pozwala jeszcze lepiej ją poznać, odświeżyć pamięć. Chociaż absolutnie nie narzekamy. Polak, jak go zapytać, ile zna piosenek ludowych, to wzruszy ramionami. A Ukrainiec albo Łemko nawet 400 zaśpiewa i ani razu się nie powtórzy. (...) Łemkowie-Ukraińcy przyjechali, aby odwiedzić ziemię ojców. Ale święto już się kończy. W ostatnim dniu trochę połało. — To góry, lasy i ta ziemia płaczą za nami — mówią Łemkowie. I żeby ta tęsknota była mniejsza, przyjadą tu za rok”. Andrzej M. Zaucha.

● „Gazeta Wyborcza w Krakowie” nr-175 z 27.07.1992 r. — „Watra” — „Święto kultury Łemków”: (...) „Życie „Watry” skupia się wokół sceny. W tym roku przyjechało prawie 30 zespołów z Polski, Słowacji i Ukrainy. Większość to grupy folklorystyczne, ale są i takie, które łączą elementy muzyki ludowej i rockowej. (...) Ludzie składają pieniądze przez cały rok, żeby tu przyjechać — mówią Łemkowie z zachodniej Polski. (...) Miejscowość, w której zaplanowano „Watę” — po spolszczeniu — na mapach nazywa się Zdynia. „Zdynia” — po łemkowsku oznacza „czekaj na mnie”. Andrzej Zaucha.

● „Nowiny” nr 151 z 4.08.1992 r. — „Roczne spotkanie Łemków w Zdyni” — „Serce Łemkowszczyzny”: (...) „Z jednej strony strome zbocze góry. Z drugiej — ściana lasu, a przed nią nieco łagodniejsze wzniesienie. Dolinę przecina strumyk. Kupili

7,5 hektara ziemi, ogrodzili metalową siatką, postawili domek przy bramie wjazdowej i letni amfiteatr nad potokiem. Jest woda, prąd i słupy z ulicznymi lampami. (...) Dlaczego Zdunya? — Zdecydowało o tym wiele czynników — konfiguracja terenu i przyroda, położenie na uboczu z dala od wsi, nieuciążliwe dla nikogo. Jest tu też największe skupisko Łemków w Polsce. Szacuje się, że 50 procent ludności gminy Uście Gorlickie to Łemkowie. Tutaj też planuje się uruchomienie przejścia granicznego w Koniecznej, a więc powrót do tradycji historycznych — starego szlaku handlowego, prowadzącego na Bardiów. (...) Obok amfiteatru na wysokich drewnianych słupach powiewają flagi Polski, Ukrainy, Stanów Zjednoczonych i Kanady. ... Najwięcej jest niebiesko-żółtych — w rękach małych dzieci, na samochodach, nad namiotami. Na scenie amfiteatru koncertują zespoły. W przerwach mnóstwo komunikatów. Jedni poszukują drugich. Spotkania po latach. Nawet czterdziestu! Łzy wzruszenia, uściski. Na zboczu góry trwa spotkanie pokoleń. W rodzinnych kręgach siedzą Łemkowie, Ukraińcy z Polski, Słowacji, USA, Kanady i Ukrainy. Radość przeplata się ze łzami. (...) — Watra to ognisko, ciepło płynące z niego, kojarzy się z domem. Dla nas, autochtonów — Łemków-Ukraińców tym domem była Łemkowszczyzna utracona 45 lat temu wskutek zastosowania zbiorowej odpowiedzialności, czego rezultatem było wysiedlenie w ramach akcji Wisła. Ludzie wracają z wygnania. Wracają do domu, do korzeni, które zostały im odcięte 45 lat temu, ponieważ nie wszyscy potrafili znaleźć sobie miejsce na Ziemiach Zachodnich. (...) Nie jest to impreza polityczna. Kiedyś dochodziło do profanacji flag. Teraz to już nikogo nie dziwi widok flagi amerykańskiej, czy ukraińskiej — mówią Łemkowie. (...) Jest to coś w rodzaju wielkiego pikniku. Spotykają się tu więźniowie obozu koncentracyjnego z Jaworzna, bursacy z ruskiej bursy w Gorlicach, wychowankowie ukraińskiego seminarium z Krynicy. (...) To nasza Mekka, serce Łemkowszczyzny — utracony raj, do którego wraca Łemko". *B. Hućko*.

● „Gazeta Gorlicka” nr-8(24) — sierpień 1992 r. — „WATRA 92”: „Rzadko spotykana atmosfera piknikowych spotkań przyjacielskich posiad w kręgu najbliższych i znajomych. Powroty do rodowych korzeni, stąd przyjazdy zza Wielkiej Wody Łemków mieszkających w USA, Kanadzie, Australii i tych spod Lwowa, Tarnopola, Stanisławowa i słowackich Ozdawków, Bacherovów. (...) Na okres „Watry” w dniach 24-26 lipca w godz. 8-20 czynne przejście graniczne w Koniecznej. (...) (e)

«Ослав'яни» з Мокрого

● «Нове життя» ч. 31 від 31.07.1992 р. — «Лемківська ватра — ювіляр»: «Від 24-го до 26-го липня цього року в лемківському селі Ждиня (Польща) проходив вже десятий фестиваль «Лемківська ватра», який є найбільшим святом культури лемків не тільки в Польщі, але й цілого світу. До цього невеличкого села, яке знаходиться тільки десять кілометрів від нашого села Бехерова, приїхало понад 10 тисяч з цілої Польщі, головним чином, із західних областей, куди біли насильно перенесені в 1946 (повинно бути 1947 — пш) році в рамках акції «Вісла». Приїхало й немало людей із України (лише товариство Лемківщина із Львова зорганізувало понад сорок автобусів), Чехо-Словаччини, Америки, Канади тощо. (...) Учасників «Лемківської ватри» привітав і представник Союзу русинів-українців ЧСФР Микола Мушинка, який в народному одязі подякував і вклонився як учасникам, так глядачам за те, що вони в таких складних умовах не забувають про своє минуле і продовжують ту прекрасну народну традицію, яку з давніх віків передали нам наші діди-прадіди. (...) «Лемківська ватра» залишила собі прекрасну неповторну атмосферу, яку не має жоден інший фестиваль: атмосферу природної нефальшованої аж сімейної погоди, приятельства, але і приємної стихії та імпрізації, де люди різних національних, політичних та релігійних орієнтацій разом забавляються. Сподіваємося, що ті традиції продовжать і далі «Лемківські ватри». *Олесь Мушинка, студент Карлового університету в Празі.*

● «Русини» ч. 3 92: «Польско — Десята лемківська ВАТРА»: «Последній юловый вікенд — од — по —: юла т.р. ся в польській Ждині зышла велика сила колективів, гудаків, співаків і танечників на ювілейній десятій Лемківській ватрі '92 — на святі лемківської культури, котре ся організує межі сосновым і березовым лісом перекрасной лемківської природи. (...) *А. Кузьмакова.*

● «Над Бугом і Нарвою» ч. 2/: «Ждиня — Х Лемківська ватра '92»: «Перша Лемківська Ватра відбулась ще у 1983 р. в селі Чарна біля Устя Руського на Лемківщині. Була це зустріч членів та прихильників ансамблю пісні і танцю «Лемковина», який за 30 років свого існування став одним з найвидатніших популяризаторів української культури в Польщі. Взяло в ній участь кількост осіб. З цього часу мінялося місце Ватри і змінювався її характер — з роками перетворилася у справжній фестиваль лемківської культури, всесвітній з'їзд лемків зі всіх закутків Землі. Цього року, так як і два останні, Ватра відбулась у селі Ждиня, при самому словацькому кордоні. (Ждиня буде вже мабуть постійним місцем «Ватри», створюється тут Центральний осередок лемківської культури). З'їхалось там у днів 24-26 липня ц.р. майже 10 тисяч лемків та всіх, які полюбили лемківську культуру. (...) Зараз Лемківська Ватра це найбільша українська культурна імпреза у Польщі. Добре було б, щоб Ватра утримала свій характер регіонального свята — свята лемків — так як непотрібно нам уніфікація, а саме у різноманітності багатства української культури. Вітаючи наших рідних братів лемків з ювілейною Ватрою, їм і собі бажаємо багатьох таких свят». *Григорій Купріянович.*

● «Нафтовик Борислава» ч. 63 від 15 серпня 1992 року: «Палає ВАТРА лемківська в горах. (...) Лемків з усього світу зібрав фестиваль лемківської культури «Ватра '92», який проходив недавно у Республіці Польща. (...) Хотілося

б, щоб оце дивовижне огнище з кожним днем ставало все більше і більше, щоб зігривало воно своїм теплом людей з усього світу, які не бачилися довгими десятиліттями. (...) Щорічно, в кінці липня, у мальовничому куточку польських Карпат проводиться чудове лемківське свято, фестиваль лемківської культури — ВАТРА. (...) Сюди прибуло дуже багато молоді, дітей, а це дуже тішило всіх, бо молодь підхоплює ту хвилю відродження, яку вже ніхто ніколи не зможе зупинити. (...) Час минає так швидко, що й оглянутися не встигнемо, як треба буде готуватися до нового фестивалю, до «Ватри '93». Хочемо, щоб палала вона ще яскравіше, щоб залишала в наших душах тепло і радість до наступної зустрічі. Т ж палай, наша «Ватро» (...) *І. Ванца.*

Співочо-танцювальний ансамбль «Колос» з Удола (Словаччина)

● «Галичина» ч. 133 від 4 серпня 1992 року: «Лемківська ватра '92 — До чистих джерел»: «Здається, уже набачився, начитався за своє життя. Але коли стикаєшся віч-на-віч з людським горем, коли бачиш, яким болем проймаються стривожені спогадами серця — не можеш залишитися спокійним. І думається, скільки ж горя, страждань принесла тоталітарна система, як вона безпощадно розпоряджалася долями людей, калічила їх фізично і духово, відривала від прабатьківської землі і кидала на чужину. (...) Історія лемків — це історія боротьби однієї з численних віток українського народу за свою самобутність, за право бути вільними людьми, за свої традиції, звичаї, мову, культуру. (...) Трагедія сталася, коли влітку 1945 року більшість лемків «добровільно» переселено зі своїх предковичих земель в Україну. За кілька днів людей вигнали з обжитих місць і з таким самим скарбом погнали до товарових стацій. Там їх вантажили у «телятники» і... в світ. Операція «ВІСЛА» решту завершила, не одного лемка з торбами пустила... — співається в тужливій народній пісні. Рештки лемківських сімей, які ще залишилися на дідищині, протягом 24-х годин були вивезені на поніменські землі (...) розселені по дві-три сім'ї. А підозрілих у зв'язках з ОУН—УПА відправили в концтабір «Явожно». Мета такого акту — знищення української меншини в Польщі. (...) Щороку, мов лелеки, ось уже вдесьте до маленького, але рідного гнізда збираються зі всього світу лемки на Горлицьчину. І на цей раз на ювілейну ватру їхали вони з Польщі, України, США, Канади, Чехо-Словаччини, Югославії... Летіли літаками, їхали поїздами, автобусами. І чи не найбільше прибуло їх з України, куди було перенесено, за різними даними, від 200 до 500 тисяч лемків. (...) Їхали літні люди, щоб припасти до рідних джерел, їхали їх діти і внуки, які вже народилися в Україні чи в інших, далеких від прабатьківської землі, краях. І було в тій подорожі-леті стільки чекання, надій, спраглої потреби вклонитися рідному порогові. І стільки людей зголосилося взяти участь у цьому святі, що не було можливості взяти на цей рік усіх в ті шіснадцять автобусів, які вирушили з Прикарпаття на Лемківщину. (...) Дорога біжить швидко, особливо дорога додому. Виїхавши над-вечір, уже другого дня ми були по той бік Карпат, на Лемківщині. Мальовничі красоти, що нагадують наше передгір'я і Карпати, будять в душі спогади про Гуцульщину на Бойківщину, котрі зрештою, межують з Лемківщиною і є продовженням однієї одних. (...) А дорога веде нас усе далі й далі в глибокий гір, до сіл Кам'яної, Полян, Береста, Мушинки. (...) Слізно зітхають в автобусі родини Йогоців, Мохнацьких, Криницьких, побачивши свої хатини, свої обійстя, свої поля, уже давно

заселені, засіяні, обжиті чужими людьми. Як передати їх тугу і біль, якими словами втішити і зарадити? Немає таких слів, щоб зачати роз'ятреної душу. (...) Десята ювілейна «Ватра '92» уже втретє проходила на околиці Ждині у майбутньому Центрі лемківської культури. Тут за зібрані кошти був закуплений шмат землі — «сім гектарів Лемківщини». І хоч дивно те, що лемки змушені нині купувати свою ж колишню насильно відібрану у них землю, але така реальність. — Цей шмат землі — то власність мого діда — каже один з керівників американської організації оборони Лемківщини з штату Нью-Йорк Стефан Гованський. — Мій тато і я сам народилися тут. І хоч серце болить за оту несправедливість вчинену з нами і з усіма лемками, але є надія, що справедливість переможе. (...) — Ми їдемо додому під враженням зустрічей і пережитого, втомлені від дороги, насиченої порогами, але водночас щасливі і вдячні «Ватрі '92», що прикликала нас сюди, — каже голова обласного товариства «Лемківщина», доцент медичного інституту Степан Криницький. — Ми вдячні і тим, хто сприяв нам у її здійсненні. (...) Догоаряючи ватру пригасила раптовна літня громова злива, освіживши спекотну днину і напоївши спраглу землю. Впали останні краплі, і над горами коромислом повисла веселка, ніби єднаючи Бескиди і Верховину. Під нею у високості ширяли журавлі, не відаючи, що таке земні кордони. Лемки ж перед них відїжджали додому. З дому. *Богдан Вівчар.*

● Обширний опис «Ватри '92» зробив Микола Мушинка, що бив поміщений в трьох номерах «Нашого слова»: 35, 36, 37, — 30.08, 6.09, 13.09, 1992 р. — «Чому лемки плачуть і тішаються водночас? — Роздум на Ватрою '92». Захиту з того репортажу лем кінцеви слова: «Зараз і на Україні, і в Америці, і у Польщі широко обговорюється питання, де би мав бути черговий Світовий конгрес лемків. На мою думку, ліпшого місця, ніж Ждиня не знайти. Тож до зустрічі на одинадцятій «Лемківській ватрі» у Ждині 1993 р.» *Микола Мушинка.*

● «Наше слово» ч. 35 з 30.08.1992 р. «Працьовиті дні ГУ ОЛ». Тіж захиту лем кінцеве речення: «Прийнято рішення, щоб вислати „Apel do Sejmu i Rządu III Rzeczypospolitej Polskiej”, в якому учасники «Ватри '92» в Ждині домагаються засудження акції «Вісла» і направлення її наслідків.

Згаданий документ друкується вище (пш). Ту хоч додати, що до апелю залучено понад 2.900 підписів.

Староста «Ватри '92» і новосанцівський воєвода Юзе Юнєвіч та хор Тисячоліття

● «Наше слово» ч. 29 з 6.12.1992 р.: «Живі джерела Ватри». В тим дописі Михайло Дзіндзьо писав про «Ватру '92» з запису магнетового і подає три верши рецитовани в часі дітячого конкурсу. В тим дописі зашла помилка. Кінцеве речення тої статі слідує: «Третій віршик створив 7-річний хлопчик Петро Данило, що живе у самій Ждині». — Михайло Дзіндзьо. Повинно бити написане: «Третій віршик створив 7-річний хлопчик Петро Данило, що живе в Маластові».

● «Наше слово» ч. 6. з 7.01.1993 р. — «Наша лемківська (?) «Ватра». (...) «Зато, же треба было бы закінчити тоту мою писанину даким оптимістичным акцентом — заапелью тепер до вшитких лемків, котрым дорога єст іх Лемківщина. То мы мусиме зробити вшитко, жебы нхто не мав сумнівів ци заранішня «Ватра» єст лемківська, ци юж ні. Вірю, же найдете дуже таких люди, котры юж гнеска потрафлят повісти Вам, яка буде тота заранішня «Ватра», котры юж гнеска закотят рукави и зберут ся до тяжкой роботи. А робити тоту вшитко будут для «Ватри», а не для себе и не для своей «партії» (бо до жадной не належат). (...) Адже не заведем іх мы, лемкы, котры можеме ищы для лемківской «Ватры» дашто зробити. Борис Лемківский.

● «Наше слово» ч. 17 з 25.04.1993 р.: «Тримайме ся нашого східного кореня...» (...) «Я лем выражу надію, же на тот раз таких, котры почують ся ображені, не буде, а як бы юж дахто не міг витримати, то най пише лем по-нашому, з гумором, бо він дуже непорозумліня може злагодити. Конечнян».

Не вибрав я з «Нашого слова» найцікавіших думок, бо вшитки, котрым дороги сут наши справи його читають. А тоти, што не хотят читати нашу єдину газету, не схотят напевно купити і «Ватру». — Повідають, дорога.

Поривнайме лем ціни. За газету треба заплатити менше як за три яйця чи штирі булочки або іначи, за єдно пиво можна купити аж дві наши газети. Чи то дорого?

Пробачте жем розписався так дуже, а і так не вимінив єм вшитких газет, што писали в «Ватри '92». Знам, же дуже о святі лемківской культури в Ждині писала преса на Україні, але я не міг здобити тих газет. Навет найпопулярнішою на Україні — «За вільну Україну» не зміг я дістати.

Петро Шафран

Володимир Кочерга

Яничар

Хвалився мі яничар
такима словами,
же він може розмавляти,
рижними мовами.

Што він вчився інших бесід
кільканадцет років,
же знає він веце як пят,
не своїх язиків.

Тільки своїм материнским,
нич не бесідує,
лем за то, же хто інший,
з ней ся висьмівує.

Добри, гварю — вчили стеся,
то тераз можете,
обертати тим язиком,
як лем тільки хчете.

Але ви лем памятайте,
тоту приповідку красну,
не забудьте тільки мову,
свою — рідну — власну!

Бо той мови нас навчила,
в колисочці мати,
з ньом до смерти треба жити
і в спадку предати.

А як о тим забудете,
ганьба буде навет внукам,
а люде повідат дітям,
што іх отец бив яничар.

За то жесте не бесідували
по свойому з дітми в дома,
тераз они, між своїми,
чуют ся чужима.

Як ви о тим забудете,
встид буде і для народу,
же і в лемках били таки
што доптали рідну мову!

«Барви Прикарпаття» з Івано-Франківщини

Гей, русіне, продай душу!

По закінченню боїв 1945 році і пересуненню ся фронту на захід, в лемківських селах, де проходила так звана «долина смерті» а головню в Гирові, Мишані, Вільшні, Смеречнім, Вільхівці, Полянах, Мисцові, Галбові, Дошниці, Явірю, Крампській Гуті, Крампні, Жидівським, Тихані, Котані, Святківці, Святкові, Розтайнім, Вишоватці і Роплянці, запанувала реальна загроза голоду. В часі кількамиссячного фронту згинуло немало також цивільного населення. В більшості тих сіл не заховалася жадна жива скотина ані домашній дріб, а также нічого до їждення. Судьба людей, які знайшлися майже без виходу, агітація переселених комісій, а частинно і віра в ліпшу майбутність спричинила, же люде з тих сіл масово ішли з рештками свого «майна» з тлумакми на плечах до колейової стації аж... в Вороблику. Часами собі так думавем, же хибаль тільки завдяки тим своїм масовим виїздам на схід, уникнули они масового і окрутного винищування, яке спіткало східну частину Лемківщини і Засяння з приводу, же не хотіло переселяватися. А треба іщи згадати і о тім, же на нових місцях также не витали їх з квітами, вступували на роботу до колгоспів, бо іншого виходу не мали, та і зато нерідко поносили кару.

Я хочу ту спомнути фрагментарично о єднім з прикладів, які пришлося пережити тим декотрим родинам, які за всяку ціну хотіли залишитися «на своїх смітях». Гідне то описання для того, же я не знаю такого прикладу з інших теренів, з чого внесок, же не діялося то з директиви центральної влади. Всеж таки було то більше гуманітарне, як вимордування в другій частині ряшівського воєвідства, але до річи.

В селі Брєзова коло Змигорода Китик Лукаш (особа дуже контроверзійна) зорганізував кільканадцет особову лемківську міліцію, яка легально ходило з карабинами по наших селах і займувалася виселенням залишених лемків до Совітского Союзу. В той спосіб мусіло виїхати чимало родин. В той спосіб змушени їхали за мнов мисцояне, зо села Дошниці Будзінски, Шостаки і други.

Коли по кільканадцятьох роках пізніше одвидів я Лукаша Китика в Нисі, де він виконував посаду II-го секретаря Повітового Комітету ПЗПР, той в гостинній розмові сказав, же за кожного примушеного ними до виїзду на схід лемка їм платили по 50 злотих. Коли в тім часі пригадав собі, же він також мене виселявав, стався більше сердечним але не повів, хто їм за нас платив. Я єднак думам, же тот сам, што і за віру. Отож для кого навет така «своя» міліція оказалась безскуточна а крадежи не боялися, бо нічого не мали, ними тепер занялися декотри осадники. Не крилися з інформуваньом, же яко «русін» не будут могли ту на своїй землі залишитися, хіба, што переписишутся на римокатоликів. В той спосіб в Мис-

ЛЕМКИ

на II 3'їзді Об'єднання українців у Польщі

Ще до покликання УСКТ у 1956-му році лемки діяли активно в культурно-освітніх комісіях до справ українського населення між іншими у Вроцлаві (Л. Галь, В. Шост і інші) і Зеленій Горі (Г. Криницький, І. Чергоняк і інші). Згодом брали участь в I-му 3'їзді УСКТ (16-18.6.1956) і входили до Президії Головного Правління УСКТ (С. Макух, Л. Галь) і Головного Правління (І. Криницький, В. Шост!).

На II-му 3'їзді ОУП в червні 1993-го року брали участь лемки зі Щеціна, Гожівщини, Зеленої Гори, Лігниці, Вроцлава, Лемківщини, Кракова. Вони засуджували політичний русинізм (Т. Старак, В. Шост; Л. Галь, П. Шафран), в цьому і діяльність Марка Голушко з Гельсінської Комісії за ділення нас на «українці і лемкове».

До Головної управи ОУП обрано між іншими Б. Пецушка (Лігниця) і С. Гладика (Білянка — від Об'єднання лемків). Крім цього до Головної Ради ОУП ввійшли м.ін. Г. Колодій (Щецін), М. Ковальський (Гожів) В. Мацко (Краків), В. Шлянта (Горлиці — від Об'єднання лемків). (мк)

цові переписалися на римокатоликів: Пільх Теодор, Пільх Юрко і Миколайчик Осиф, вишитки з жєнами і дітьми. За кілька днів отримали они єдноразово подарок УНРРА (стари лахи, маргарину і олій). Навет не довідалися, же так для агітаторів Франкевича і Жарновского як і для каждой преписаной души, ксьондз пробоц Фіндиш зо Змигорода призначив по 50 злотих. Бив він на тільки чесний же нераз іщи помагав, головню пачками і мясними консервами і щиро вірив, же його поміч трафят по його призначеню.

Віт тїмни Поляни Франкевич колейни раз казав недошлomu зятюви Й. запрячи коня до воза і з плебанії в Змигороді привезти Жарновскому до його дому дві пачки. Знав він, же везе мясни консерви, але Жарновскій не обдарував його ани єднов, а бив то час великого недостатку живности. В кілька днів пізніше Й. в часі коли Жарновски працювали в поли, закрався вікном до його хати і всі консерви сховани під ліжком пропробивав. По кількох днях Жарновски зауважили, же «хіба їдєсік сцур здех бо цосік цуць». Коли пізніше появилось в селі войско акції «Вісла», тзв. вейска комісія поуфна не боронила перед виселеням жадного перекиньчика. Пробували сами переконувати вояків, же они римокатолики, отже ж поляки. Не помогло, но бо по-польськи цівком не знали бесідувати і тільки для того, же «безправне подшивайон сен под полякув». Пільх Юрко і його жена Марія трафіли до обозу в Явожні, в котрим до кінця його істніня молилися і проклинали по лемківски, де внет долучив до них также віт Франкевич Войцех. Спомнени мисцояне переживають тепер коло Любіня Лігницького.

Іван Фуджак

Святкова Велика, церква збудована у 1757 році. Графіка Тирса Венгриновича

«КИЧЕРА» нагороджена!

На XIII-ому Фестивалі української культури «СОПОТ '93», що проходив 26-27 червня 1993 р. в Сопоті (Польща) лемківський художній ансамбль «Кичера» з Лігниці (керівник Юрій Стажинський) названо першим серед 8-ми нагороджених ансамблів — виконавців Фестивалю, між іншими за автентичність представленого лемківського фольклору.

До визнання Жюрі Фестивалю долучується признание надане Міністром Культури України.

Іратулюємо і тішимося разом з Вами, «Кичеряне»!

Редакція «Ватри»